

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Jakub Skřejpek

PRÁVNÍ ÚKONY

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Josef Salač, Ph.D.

Katedra: Občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 11. 4. 2011

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených a tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.“

V Praze dne 11. 4. 2011

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu Doc. JUDr. Josefu Salačovi, Ph.D. za vedení diplomové práce, cenné rady a doporučení a prof. JUDr. Zdeňku Češkovi, CSc. za čas strávený při společných konzultacích.

OBSAH:

1	Význam právních úkonů pro vznik, změnu či zánik právních vztahů.....	7
1.1	Právní vztah obecně	7
1.2	Vznik, změna a zánik právního vztahu	9
1.3	Občanskoprávní vztah.....	10
1.3.1	Události	11
1.3.2	Konstitutivní rozhodnutí státního orgánu	12
1.3.3	Vyrobení a vytvoření věci nebo díla.....	13
1.3.4	Právní a protiprávní úkony.....	13
1.4	Složky občanskoprávních vztahů.....	13
1.4.1	Subjekt	13
1.4.2	Obsah	17
1.4.3	Objekt.....	18
1.5	Předmět občanskoprávních vztahů	19
1.5.1	Věci	19
1.5.2	Práva a povinnosti.....	20
1.5.3	Jiné majetkové hodnoty	21
1.5.4	Byty a nebytové prostory	21
1.6	Závazkové právní vztahy	22
1.6.1	Vznik závazkových vztahů	22
1.6.2	Změna závazkových vztahů.....	23
1.6.3	Zánik závazkových vztahů.....	24
2	Pojem právního úkonu – rozbor ustanovení § 34 OZ.....	25
2.1	Pojem právního úkonu	25
2.2	Třídění právních úkonů.....	26
2.2.1	Podle počtu stran.....	26
2.2.2	Podle adresnosti	27
2.2.3	Podle úplatnosti.....	28
2.2.4	Podle účinku.....	29
2.2.5	Podle kauzy	29
2.2.6	Podle formy.....	30

2.2.7	Pojmenované a nepojmenované.....	30
2.3	Obsah právního úkonu	30
2.4	Náležitosti platnosti právního úkonu	31
2.4.1	Vůle.....	31
2.4.2	Projev vůle a jeho obecné náležitosti.....	32
2.4.3	Možnost a dovolenost obsahu – plnění.....	32
2.4.4	Chyby v psaní a počtech	35
2.4.5	Způsobilost k právním úkonům	36
2.4.6	Duševní porucha	37
2.4.7	Forma	37
2.4.8	Relativní neplatnost právních úkonů	37
2.4.9	Částečná platnost právního úkonu	39
2.4.10	Konverze a disimulace právního úkonu.....	39
2.4.11	Splnění podmínky	40
3	Význam skutečné vůle a jejího projevu při posuzování právního úkonu	40
3.1	Vůle a její projev.....	40
3.2	Svoboda vzniku vůle.....	42
3.2.1	Svoboda vůle.....	42
3.2.2	Vážnost vůle.....	44
3.2.3	Absence tísně a nápadně nevýhodných podmínek.....	44
3.2.4	Absence omylu.....	45
3.3	Svoboda projevu vůle	46
3.3.1	Určitost projevu vůle.....	46
3.3.2	Srozumitelnost projevu vůle	47
3.4	Forma projevu vůle	48
3.4.1	Písemná forma	48
3.4.2	Ústní forma	51
3.4.3	Konkludentní forma	51
3.5	Pohnutka při projevu vůle.....	51
4	Právní úkony v praxi.....	52
4.1	Právní úkony v praxi advokátů	52

4.1.1	Činnost poradenská.....	53
4.1.2	Tvorba právních úkonů.....	53
4.1.3	Revize právních úkonů.....	53
4.1.4	Zastupování klientů.....	54
4.2	Právní úkony v praxi soudů.....	54
4.3	Příklad posouzení platnosti právního úkonu z advokátní praxe.....	55
5	Interpretace právních úkonů a její význam v praxi.....	57
5.1	Obecně k zásadám interpretace.....	58
5.2	Základní interpretační principy.....	61
5.2.1	Gramatický a sémantický výklad.....	61
5.2.2	Logický výklad.....	63
5.2.3	Systematický výklad.....	64
5.2.4	Historický výklad.....	65
5.2.5	Komparativní výklad.....	65
5.2.6	Teleologický výklad.....	65
5.3	Úloha advokáta a soudu při interpretaci právních úkonů.....	65
6	Závěr.....	67
6.1	De lege lata.....	67
6.2	De lege ferenda.....	67
6.3	Zhodnocení právní úpravy de lege lata a de lege ferenda.....	69
7	Abstrakt – Právní úkony.....	71
8	Seznam zkratk.....	73
9	Seznam použitých zdrojů:.....	74
9.1	Monografie:.....	74
9.2	Zákony:.....	75
9.3	Judikatura:.....	75
9.4	Internetové zdroje:.....	76

1 Význam právních úkonů pro vznik, změnu či zánik právních vztahů

1.1 Právní vztah obecně

Jednou ze základních vlastností člověka, která ho také charakterizuje, je schopnost vstupovat do různých vztahů. Jedná se tedy o základní lidskou vlastnost a na druhé straně také o potřebu. Jen díky množství vztahů, do kterých člověk v průběhu života vstupuje, je možná určitá dělba práce a zajištění některých potřeb jinými lidmi na základě navzájem vytvořených vztahů. „Člověk se projevuje ve vztazích k věcem, které sám vytvořil, k objektivnímu světu a k ostatním věcem.“¹ Vztahů ve společnosti je celá řada a vlastně se dá i konstatovat, že konkrétní vztah představuje základní stavební kámen mezilidských vztahů. Vztahy lze dělit podle mnoha kritérií, např. na vztahy společenské, politické, morální, rodinné atd. S postupem času, jak se začal počet vztahů, do kterých člověk vstupoval, zvyšovat a jednotlivé vztahy komplikovat, vyvstala i potřeba do celé oblasti lidských vztahů vnést určitá pravidla.

To, co od ostatních vztahů odlišuje vztahy právní je to, že právní řád s jejich vznikem, změnou nebo zánikem spojuje určité právní následky. Jedná se o základní charakteristický znak, který právní vztahy odlišuje od všech vztahů ostatních. Právní vztahy vznikají na základě právních norem a v souladu s nimi. Právní vztahy „existují v souladu s normami objektivního práva, v nichž jejich účastníci vystupují jako subjekty navzájem spjatých subjektivních práv a povinností. Tato práva a povinnosti jsou obsahem právních vztahů; v nichž právní vztahy spočívají.“²

Základní charakteristiku právního vztahu obecně lze vymezit takto: „Právní vztah je společenský vztah mezi nejméně dvěma právními subjekty upravený právními normami, v němž jeho účastníci jsou nositeli vzájemně spjatých subjektivních práv a

¹ MATLOCHOVÁ V., HOUŽVIČKOVÁ D., VONDRÁŠKOVÁ M., Filozofický slovník, 1. vyd., Praha, Svoboda, 1976, 526 s.

² BOGUSZAK, J., ČAPEK J., GERLOCH A., Teorie Práva, Praha : ASPI Publishing, 2003, 124 s.

právních povinností.“³ Prof. Gerloch definuje tři základní znaky právního vztahu takto: musí se ho účastnit nejméně dva subjekty, jsou zde objekty právních vztahů a jejich obsahem jsou práva a povinnosti daných subjektů ve vztahu k objektu tohoto právního vztahu.⁴

Subjektem právního vztahu jsou jeho jednotliví účastníci, tedy osoby fyzické a právnické, které jsou k tomu způsobilé. Z podstaty právního vztahu vyplývá, že vztah může být mezi minimálně dvěma subjekty, vztah sám k sobě právo nezná.⁵

Obsah právního vztahu tvoří práva a povinnosti jeho jednotlivých účastníků (subjektů právního vztahu). Nejjednodušším právním vztahem je takový vztah, kdy jde o vztah mezi dvěma účastníky; jeden má právo požadovat na druhém určité plnění (věřitel) a ten druhý má povinnost ho tomu, kdo je vyžaduje, poskytnout (dlužník).

Předmětem právního vztahu se označuje to, k čemu jednotlivá práva a povinnosti tvořící obsah právního vztahu směřují; jsou to věci movité i nemovité, hodnoty lidské osobnosti (život, zdraví), výsledky tvůrčí duševní činnosti (umělecká díla, vynálezy), transplantáty jakož i chování a výsledky určitého chování.

Subjektivní práva se dělí podle svého obsahu na absolutní a relativní. Dělí se podle toho, vůči komu působí, zda vůči všem ostatním, tedy erga omnes, anebo vůči konkrétním subjektům, tedy inter partes. Záleží především na tom, vůči komu jsou účinné povinnosti z daného právního vztahu, tedy jak jsou tito povinní definováni. U absolutních subjektivních práv jde o předem neurčený okruh subjektů, které mají především povinnost nezasahovat do výkonu práva oprávněného (vlastnické právo). U relativních subjektivních práv jsou naproti tomu povinní vždy konkrétně určeni, což znamená, že právu jednoho z nich odpovídá povinnost druhého subjektu. Relativní subjektivní práva jsou typickým obsahem občanskoprávního vztahu.

³ HENDRYCH, D., a kol. Právní slovník, 3. vyd., Praha : C. H. Beck, 2009, 795 s.

⁴ GERLOCH A., Teorie práva, 2. vyd., Praha : vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2001, 138 s.

⁵ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., a kol. Občanské právo hmotné 1. díl, 5. vyd., Praha : Wolters Kluwer, 2009, 156 s.

1.2 Vznik, změna a zánik právního vztahu

Právní vztahy už ze své podstaty neustále vznikají, mohou se v průběhu své existence měnit a pravidelně také končí. Každý právní vztah vzniká, mění se a zaniká zákonem dovoleným způsobem. Platný právní předpis je tedy nutnou podmínkou pro vznik, změnu nebo zánik právního vztahu.

K tomu vždy dochází z nějakého důvodu. V právu se rozeznávají dva takové důvody – kauza a titul. Kauzou se rozumí např. důvod ekonomický, tedy nějaký faktický účel, který takový vznik, změnu nebo zánik práva motivuje a k němuž se takové právo zřizuje. Na druhé straně tu musí být právní titul, tedy dostatečný důvod, který takový vznik, změnu nebo zánik práva podle platného právního řádu způsobí. Právní kauzou je tedy to, co daný subjekt právního vztahu motivuje k jeho vzniku, změně nebo zániku a právním titulem se rozumí, důvod, který právní řád pro takový vznik, změnu a zánik uznává a s nímž dané účinky také spojuje. Je nasnadě, že kauza a titul se nemusí shodovat.

Z právního hlediska je samozřejmě vždy důležitější právní titul daného právního vztahu. Právní tituly lze dělit podle toho, na základě čeho způsobí daný právní následek. Většinou se tak stane na základě zákona – tyto důvody se označují jako právní skutečnosti, výjimečně tak stanoví zákon sám. Jedná se o případy, kdy přímo ze zákona vyplývají absolutní subjektivní práva (např. § 7 OZ, který stanoví: „Způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti vzniká narozením. Tuto způsobilost má i počaté dítě, narodí-li se živé.“⁶). Subjektivní práva relativní vznikají na základě zákona zcela výjimečně a nemělo by k této situaci docházet, protože se tu jedná o zasahování do volní autonomie právních subjektů a jejich vůle by tu mohla být nahrazována právním aktem.

Právním titulem je tedy:

- a. zákon sám
- b. právní skutečnost (na základě zákona)

⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, §7, odst. 1.

Vznikem právního vztahu se vždy rozumí především vznik konkrétních práv konkrétnímu subjektu a automaticky na druhé straně vznik konkrétních povinností jiným subjektům. Každý právní vztah vzniká na základě nějakého právního titulu (důvodu). Tímto titulem nejčastěji bývají právní skutečnosti. „Právní skutečnost je okolnost, s níž právní norma spojuje vznik, změnu a zánik právního vztahu, tj. subjektivních práv a povinností.“⁷. Právní skutečností však může být i protiprávní stav, jehož následkem je vznik objektivní odpovědnosti.

1.3 Občanskoprávní vztah

Občanskoprávní vztah je jedním z druhů právních vztahů. Má dva charakteristické rysy, které ho od ostatních právních vztahů odlišují – jedná se o vztah mezi dvěma a více sobě v postavení rovnými subjekty (zákon používá termínu účastník) a obsah takového vztahu tvoří práva a povinnosti upravené občanským právem.

Občanskoprávní vztahy lze obecně rozdělit podle toho, koho zavazují – jednostranně zavazující (asynallagmatické) a obou či vícestranně zavazující (synallagmatické). Typické jsou vztahy, kdy dlužník má povinnost něco plnit věřiteli, a ten má odpovídající povinnost poskytnout dlužníkovi za toto plnění odměnu – tedy vztahy synallagmatické. V těchto vztazích mají tedy oba účastníci současně postavení dlužníka i věřitele. Asynallagmatické jsou takové vztahy, kdy má dlužník povinnost vůči věřiteli plnit, ale věřitel už vůči dlužníkovi žádnou povinnost nemá. Každopádně se u občanskoprávních vztahů jedná vždy o vztahy vícestranné – minimálně dvoustranné. Občanskoprávní nauka dělí občanskoprávní vztahy do několika kategorií podle toho, jaký právní úkon byl jejich titulem:

- a. Úplatné a bezúplatné
- b. Kauzální a abstraktní
- c. Pojmenované a nepojmenované

⁷ HENDRYCH, D., a kol. Právní slovník, 3. podstatně rozšířené vydání, Praha : C. H. Beck, 2009, 793 s.

Rozlišuje se tedy právní jednání a protiprávní jednání, právní událost a protiprávní stav. V praxi se poměrně často stává, že k tomu, aby nastal požadovaný následek, je třeba splnění více právních skutečností. Tato situace se označuje jako komplexní právní skutečnosti.

Výkladem o právních úkonech se bude zabývat zbývající část práce, proto nyní bude následovat výklad o jiných právních skutečnostech tak, jak se o nich zmiňuje Občanský zákoník.

1.3.1 Události

Události jsou objektivní právní skutečnosti. Kategorie událostí je velmi široká a náleží sem všechny stavy, které jsou nezávislé na vůli subjektů práva (smrt, živelní pohroma, uplynutí času). Lze je dělit např. na události předvídatelné a nepředvídatelné, odvratitelné a neodvratitelné. Jsou to následky přímého působení přírodních sil (např. povodeň způsobená velkým množstvím srážek) nebo okolnosti, které nastanou v důsledku působení přírodních sil nepřímo (povodeň způsobená protržením rezivělého stavidla rybníka). *Vis maior* je zvláštní událostí, která je nepředvídatelná a neodvratitelná. Prof. Josef Fiala ještě uvádí jedno dělení a to na události relativní a absolutní. Relativní je taková událost, která je sice vyvolána činností člověka, ale je nezávislá na příčinách, které ji vyvolaly (smrt člověka v důsledku vraždy). Absolutní se rozumí taková událost, která nebyla vyvolána činností člověka a vystupuje nezávisle na jeho chování (zemětřesení).⁸ Nejdůležitější událostí z hlediska výkladu o právních úkonech je plynutí času. S plynutím času právní řád spojuje zejména účinky promlčení, prekluze nebo vydržení.

Čas jako právní událost

Občanskoprávní normy spojují s časem, jako právní skutečností, právně relevantní následky, pokud jde o:

- a. Určitý časový okamžik (např. začátek roku)

⁸ HENDRYCH, D., a kol. Právní slovník, 3. vyd., Praha : C. H. Beck, 2009, 1159 s.

- b. Uplynutí určité časové lhůty
- c. Naplnění určitého času (např. dovršení zletilosti)

Občanské právo liší časové účinky podle toho, zda k určitému časovému okamžiku se nějaké právně relevantní následky končí (*dies ad quem*) nebo od něho začínají (*dies a quo*). Konec plynutí času jako právní skutečnost lze rozlišovat:

- a. Jako den, o němž je jisto, že nastane a kdy nastane
- b. Jako den, o němž je jisto, že nastane, ale není jisto, kdy nastane (např. smrt člověka)
- c. Jako den, o němž není jisto, že nastane, ale pokud nastane, je jisto, kdy nastane (např. dosažení určitého věku)
- d. Jako den, o němž není jisto, že nastane, ani kdy nastane, pokud nastane (např. uzavření manželství)

V prvním případě se jedná o doložku času, v ostatních případech jde o podmínku. Kromě toho zná občanské právo i neurčité stanovení času – např. že se něco má stát ihned, nebo bez zbytečného odkladu.⁹ Tyto termíny působí zejména v praxi často problémy při jejich interpretaci v konkrétních případech.

1.3.2 Konstitutivní rozhodnutí státního orgánu

I akty aplikace práva způsobují vznik, změnu nebo zánik právních vztahů a proto je nutné s nimi počítat jako s právními skutečnostmi. V tomto případě sice vůli neprojevují subjekty daného právního vztahu, ale orgán veřejné moci, což však na věci nic nemění. „Právní jednání veřejnoprávní představují právní akty, neboli akty aplikace práva státních orgánů či orgánu územní samosprávy, tj. zpravidla správní nebo soudní rozhodnutí, vydávaná ve správním či soudním řízení.“¹⁰ Deklaratorní právní akty nemohou být právní skutečností v hmotněprávním smyslu, protože samy o sobě nezakládají žádný právní vztah, jen zpětně potvrzují právní stav věci (*ex tunc*).

⁹ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., a kol. Občanské právo hmotné 1. díl, 5. vyd., Praha : Wolters Kluwer, 2009, 148 s.

¹⁰ BOGUSZAK, J., ČAPEK J., GERLOCH A., Teorie Práva, Praha : ASPI Publishing, 2003, 130 s.

1.3.3 Vyrobení a vytvoření věci nebo díla

Již římské právo znalo vyrobení a vytvoření věci nebo díla jako nabytí práva subjektu a tím i vznik povinnosti pro subjekty ostatní. V římském právu tento způsob nazýváme originárním nabytím práva. „objevuje se právo zatím neexistující a jeho nabyvatel se stává subjektem právním řádem určeným. Vzhledem k tomu, že jde o právo nové, nabývá je subjekt zcela nezávisle na ostatních lidech, nabývá je přímo, původně.“¹¹ Je nerozhodné, zda se jedná o vytvoření věci z vlastního materiálu nebo z materiálu někoho jiného. Minimálním následkem vytvoření takového díla je vznik vlastnického práva k dané věci – tedy subjektivního absolutního práva. Specifickou situací je vytvoření díla osobně majetkového charakteru (vytvoření autorského díla). Nezáleží přitom, zda tento následek původně subjekt zamýšlel, anebo zda vznikl samovolně.

1.3.4 Právní a protiprávní úkony

O těchto právních skutečnostech a jejich náležitostech bude pojednáno dále v práci.

1.4 Složky občanskoprávních vztahů

1.4.1 Subjekt

Obecně jsou subjekty občanskoprávních vztahů, fyzické a právnické osoby. Stát v občanskoprávních vztazích vystupuje podle § 21 OZ jako právnická osoba: „Pokud je účastníkem občanskoprávních vztahů stát, je právnickou osobou.“¹² Způsobilostí být subjektem občanskoprávních vztahů se rozumí dvě složky takové způsobilosti. Jednak je to způsobilost nabývat práv a povinností a pak způsobilost zavazovat se svým jednáním. U právnických osob tyto dvě složky prakticky splývají. U osob fyzických

¹¹ KINCL J., URFUS V., SKŘEJPEK M., Římské právo, 2. vyd. Praha : C. H. Beck 1995, 90 s.

¹² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 21.

rozlišujeme způsobilost k právům a povinnostem a způsobilost k právním úkonům. Tato způsobilost odpovídá právní subjektivitě.¹³ Dále se ještě rozeznává způsobilost k protiprávním úkonům, tedy svým chováním způsobit relevantní protiprávní následek a za tento následek způsobilost nést odpovědnost.

a. Fyzické osoby

Jak již výše vyplývá, právní způsobilost fyzických osob, tedy nutné vlastnosti k tomu, aby mohly být subjektem občanskoprávních vztahů, je „dvousložková“. Skládá se z přirozené způsobilosti k právům a povinnostem a ze způsobilosti k právním úkonům.

Způsobilost k právům a povinnostem

U fyzických osob je to způsobilost mít práva a povinnosti (právní subjektivita), která vzniká narozením a končí smrtí. Tuto právní subjektivitu zaručuje pro každého člověka čl. 5 LZPS, který říká, že „Každý je způsobilý mít práva.“¹⁴ Toto právo je nezpochybnitelné a neomezené a není ani závislé na státním občanství. Subjektem práv a povinností se stává i nenarozené dítě (nasciturus), za podmínky, že se narodí živé, a to již od svého početí. Nenarodí-li se však nebo narodí-li se mrtvé, hledí se na ně, jako by nikdy právní subjektivitu nemělo. Jde tedy o právní subjektivitu podmíněnou. Jak uvádí § 7 odst. 1 OZ: „Způsobilost fyzické osoby mít práva vzniká narozením. Tuto způsobilost má i počaté dítě, narodí-li se živé.“¹⁵

Způsobilost k právům a povinnostem končí smrtí, nebo soudním prohlášením za mrtvého. K prohlášení za mrtvého dochází v případech, kdy smrt nelze objektivně zjistit, ale lze na ni na základě vysoké míry pravděpodobnosti usuzovat. Pokud se však prokáže, že dotyčný v okamžiku vydání prohlášení za mrtvého nebyl mrtvý, zruší soud

¹³ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., a kol. Občanské právo hmotné 1. díl, 5. vyd., Praha : Wolters Kluwer, 2009, 160 s.

¹⁴ Zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů, čl. 5.

¹⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, §7, odst. 1.

své rozhodnutí ex tunc. K platnosti prohlášení za mrtvého je tedy potřeba, aby byla splněna i podmínka toho, že daný člověk je opravdu po smrti.

Způsobilost k právním úkonům

Způsobilost člověka k právním úkonům je závislá na lidské psychické vyspělosti a nabývá se postupně, někdy k jejímu plnému nabytí ani dojít nemusí. Tuto způsobilost bychom mohli definovat jako určitou schopnost daného jedince projevit svou vůli v souladu se svou skutečnou vůli, a rozpoznávací schopnost, díky které dokáže rozlišit následky takového projevu vůle a být vázán vzniklými právy a povinnostmi.

V plném rozsahu tato způsobilost vzniká až zletilostí jedince (§ 8 odst. 1 OZ). Před dovršením zletilosti lze získat způsobilost k právním úkonům jen uzavřením manželství. O jednu již takto nabytou způsobilost nelze přijít ani zánikem manželství ani jeho prohlášením za neplatné (§ 8 odst. 2 OZ). Vzhledem k tomu, že způsobilost k právním úkonům je nutně podmíněna určitou intelektuální vyspělostí, je od stupně této vyspělosti odvozen i rozsah způsobilosti. Nezletilí jsou schopni se zavazovat např. do míry své intelektuální vyspělosti, tedy do té míry, kdy jsou schopni rozpoznat následky daného právního úkonu. Asi není pochyb, že i sedmileté dítě si umí koupit zmrzlinu a zaplatit za ni cenu uvedenou na vývěsce cukrárny vyvedenou u velkého obrázku zmrzliny s nápisem „zmrzlina“, a toto jeho právní jednání je platné. Pochybnost by už samozřejmě vyvolala situace, kdy u ceny za zmrzlinu je nakreslena hvězdička, která na spodní tabuli menším písmem vysvětluje, že „nákupem zmrzliny souhlasím se zasíláním reklamních letáků“. Jde o institut, který má chránit jak samotné nezletilce, tak i jejich spolukontrahenta. Lze tedy shrnout, že „nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku.“¹⁶

¹⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 9.

Způsobilost k právním úkonům může být omezena nebo daný jedinec ji může být za určitých podmínek i zbaven. Takové podmínky uvádí přímo ustanovení § 10 OZ. K vyloučení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům může dojít:

- a. Přímo ze zákona v důsledku nedostatku věku nebo u dlužníků v insolvenčním řízení,
- b. Rozhodnutím soudu o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům v důsledku duševní poruchy, která není jen přechodná, nebo nadměrného požívání alkoholických nápojů, resp. omamných látek
- c. Přímo ze zákona podle § 38 odst. 2, jestliže osoba vykonává právní úkon v duševní poruše, která ji k tomuto úkonu činí neschopnou a nemá pro tento případ soudem omezenou způsobilost.¹⁷

Podle § 27 odst. 1 OZ musí mít každá osoba, která je způsobilosti k právním úkonům zbavena nebo v ní omezena, soudem stanoveného opatrovníka, který tuto osobu zastupuje. Opatrovník zastupuje osobu zbavenou v plném rozsahu způsobilosti k právním úkonům ve veškerém jejím právním jednání. Pokud jí byla způsobilost pouze omezena, zastupuje ji opatrovník jen v rozsahu tohoto omezení.

b. Právnícké osoby

Právnícké osoby se od osob fyzických liší v mnoha ohledech. Především se nerodí a neumírají. Právnícké osoby jako subjekty práva jsou uměle vytvořeny tak, aby odpovídaly skutečným potřebám a vývoji společnosti. Vznik právnícké osoby většinou vykazuje dvoufázovost, tedy její zřízení nejčastěji zřizovací listinou a její vznik na základě konstitutivního rozhodnutí soudu o zapsání takové právnícké osoby do veřejného rejstříku. V tomto výkladu je však důležitá především právní subjektivita právníckých osob a způsob jejich jednání.

¹⁷ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., a kol. Občanské právo hmotné 1. díl, 5. vyd., Praha : Wolters Kluwer, 2009, 164 s.

Způsobilost k právům a povinnostem

Způsobilost k právům a povinnostem nabývají právnické osoby dnem svého vzniku, přesněji dnem účinnosti zápisu do veřejného rejstříku (§ 19a odst. 2 OZ). Jejich způsobilost může být omezena jen zákonem (§19a odst. 1 OZ) nebo faktickými omezeními, která vyplývají z podstaty právnické osoby (např. nemožnost uzavření manželství).

Způsobilost k právním úkonům

Způsobilost k právním úkonům právnických osob upravuje § 20 OZ. Za právnickou osobu projevují její vůli statutární orgány, buď individuální (státní podniky mají ředitele) nebo kolektivní, kde pak záleží na konkrétní zákonné úpravě a zřizovací smlouvě. Pokud není stanoveno jinak, mohou za společnost jednat jednotliví členové kolektivního orgánu samostatně. Kromě statutárních orgánů mohou jednat za právnickou osobu (zavazovat ji) i další subjekty – zaměstnanci nebo členové (u korporací). Jedná se zde o zákonné zastoupení. Okruh oprávnění takto za právnickou osobu jednat vyplývá buďto z vnitřních předpisů dané právnické osoby, nebo ze zákona, který rozsah takového oprávnění upravuje v § 20 odst. 2 OZ jako takový, který je vzhledem k jejich pracovnímu zařazení v obchodním styku obvyklý. Při překročení takového oprávnění zavazuje jednání takového subjektu právnickou osobu jen pokud se jednalo o úkon v rámci předmětu činnosti dané právnické osoby a druhý účastník o takovém překročení oprávnění (excesu) nevěděl ani nemohl vědět.

c. Stát

Stát podle § 21 vystupuje v občanskoprávních vztazích jako právnická osoba. Jeho jménem jedná vedoucí jednotlivé organizační složky.

1.4.2 Obsah

Obsah občanskoprávních vztahů tvoří korelativní subjektivní práva a povinnosti. Tato práva a povinnosti vždy vystupují v občanskoprávních vztazích jako párové

pojmy. Tam, kde existuje právo oprávněného, existuje i odpovídající povinnost povinného.

Subjektivní práva lze definovat jako možnost konkrétního subjektu chovat se určitým způsobem, kterou objektivní právo nezakazuje, tedy secundum et intra legem, a zaručuje mu ochranu zákona a možnost se svého práva také domáhat u příslušného orgánu. Každému subjektivnímu právu odpovídá i související právní nárok. Nárok lze chápat jako „oprávnění domoci se s úspěchem svého subjektivního práva uplatněním donucení u státního orgánu.“¹⁸

Subjektivní relativní práva spočívají buďto v tom, že povinný subjekt něco musí činit, co by za jiných okolností činit nemusel (dare a facere), anebo strpět něco, co by jinak trpět nemusel (omittere a pati). Občanský zákoník pamatuje i na zákonné omezení všech subjektivních práv v ustanovení § 3, kde je výkon práv omezen tím, že nesmí zasahovat do oprávněných zájmů ostatních a nelze takové právo vykonávat v rozporu s dobrými mravy.

Každému subjektivnímu právu odpovídá i rozsahově stejná subjektivní povinnost (tedy dare, facere, omittere a pati).

1.4.3 Objekt

Předmět občanskoprávních vztahů se rozlišuje na předmět přímý (primární) a nepřímý (sekundární). Objekt, neboli předmět občanskoprávních vztahů, vymezuje občanský zákoník v § 118 takto: „Předmětem občanskoprávních vztahů jsou věci, a pokud to jejich povaha připouští, práva a jiné majetkové hodnoty. (odst. 1) Předmětem občanskoprávních vztahů mohou být též byty a nebytové prostory. (odst. 2)“¹⁹

¹⁸ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., a kol. Občanské právo hmotné 1. díl, 5. vyd., Praha : Wolters Kluwer, 2009, 224 s.

¹⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 118.

a. Přímý (primární) objekt

Primárním předmětem se rozumí chování konkrétních subjektů v daném občanskoprávním vztahu, kterým se realizují jednotlivá práva a povinnosti k sekundárním předmětům.

b. Nepřímý (sekundární) objekt

Nepřímé předměty jsou definovány právě ve zmiňovaném § 118 OZ a jejich detailnější rozbor následuje.

1.5 Předmět občanskoprávních vztahů

1.5.1 Věci

Občanský zákoník věci jako takové sám nevymezuje, dají se však najít dva základní pojmové znaky každé věci v právním smyslu: ovladatelnost a využitelnost. Teorie věc v právním smyslu definuje např. takto: „jako ovladatelný hmotný předmět či ovladatelnou přírodní sílu (energii vodní, páru, sluneční, elektrickou, jadernou), které obojí slouží potřebám lidí (mají užitnou hodnotu).²⁰ Předmětem občanskoprávního vztahu je nejčastěji věc, která již existuje, ale může jím být i věc, která teprve má vzniknout. Kromě toho existují i věci, které nemohou být předmětem občanskoprávních vztahů. Jedná se o tzv. res extra commercium. Jsou to věci, se kterými je nakládání buď zcela zakázané (např. drogy) nebo nakládání s nimi upravují zvláštní veřejnoprávní předpisy. Jedná se např. o zbraně, které mohou být předmětem občanskoprávního vztahu, ale nakládání s nimi a jeho podmínky stanoví zákon.

Věci se třídí podle mnoha kritérií. Výchozí je dělení na věci movité a nemovité, které uvádí i občanský zákoník v ustanovení §119 OZ odst. 1. V druhém odstavci toho ustanovení definuje věci nemovité jako „pozemky a stavby spojené se zemí pevným

²⁰ JEHLIČKA O., ŠVESTKA J., ŠKÁRROVÁ M. a kol. Občanský zákoník Komentář, 8. vyd., Praha : C. H. Beck, 2003, 352 s.

základem“.²¹ Ostatní věci lze tedy považovat za movité. Další dělení je na věci zastupitelné a nezastupitelné, podle toho, zda se jedná o jednu individuálně definovanou věc (mince určená ke sběratelským účelům) nebo je u takové věci možná její zástupnost jinou věcí stejného druhu (mince určená jako platidlo). Dále jsou to věci zužitelné a nezužitelné. Rozlišují se podle toho, zda se při jejich užívání mění věc svoji podstatu nebo obsah (srov. rohlík a auto). Jiné dělení je na věci dělitelné a nedělitelné, při tomto třídění je podstatná skutečná dělitelnost dané věci.

K věci hlavní může náležet příslušenství věci (rám obrazu). Toto příslušenství sdílí osud věci hlavní, ale může být od ní i odděleno (rám se vymění a starý se prodá). Charakteristickým rysem příslušenství je to, že se jedná o věc v právním smyslu.

„Součástí věci je vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila.“²² Není tedy věcí v právním smyslu, což představuje hlavní odlišnost od příslušenství věci.

1.5.2 Práva a povinnosti

K tomu, aby mohlo být nějaké právo nebo povinnost objektem občanskoprávního vztahu, je nutné, aby byla splněna základní podmínka, kterou stanoví zákon, tj. aby povaha vztahu takový obsah připouštěla. Z toho vyplývá, že ne každý občanskoprávní vztah může mít za objekt právo a obráceně, že ne každé právo může být objektem občanskoprávního vztahu. Nejtypičtějším příkladem práva, které je objektem občanskoprávního vztahu, je pohledávka. Ta může být předmětem např. postoupení nebo zastavení, naopak nemůže být objektem třeba úschovy. Objektem občanskoprávního vztahu může být na druhé straně i povinnost např. dluh.

²¹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 119, odst. 2.

²² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 120, odst. 1.

1.5.3 Jiné majetkové hodnoty

Jinou majetkovou hodnotou je třeba rozumět takovou hodnotu, která je ocenitelná v penězích a její povaha připouští, aby byla předmětem občanskoprávního vztahu. Taková hodnota může mít jak hmotný tak i nehmotný charakter. V případě hmotného charakteru se jedná např. o výsledky lidské tvůrčí činnosti, kdy takovou hodnotou není věc sama o sobě (kámen), ale to, co je výsledkem lidské činnosti (kamenná socha). Příkladem nehmotné majetkové hodnoty je např. know-how, tedy určitý celek znalostí o určitém výrobním postupu. Mezi jiné majetkové hodnoty lze řadit i cenné papíry.

1.5.4 Byty a nebytové prostory

Byty a nebytové prostory sehrávají v občanskoprávních vztazích dvojí roli. V některých případech jsou objektem a v jiných naopak. Mohou být jen prostou součástí domu, který je sám objektem občanskoprávních vztahů, pak samy o sobě nejsou objektem. Objektem se stávají např. v případě, že dochází ke zcizení nebo pronájmu takového bytu nebo nebytového prostoru. Vymezení pojmu byt a nebytový prostor občanský zákoník neobsahuje, ale lze ho najít v zákoně o vlastnictví bytů. Podle ustanovení § 2 tohoto zákona se bytem rozumí „místnost nebo soubor místností, které jsou podle rozhodnutí stavebního úřadu určeny k bydlení.“²³ Nebytovým prostorem pak „místnost nebo soubor místností, které jsou podle rozhodnutí stavebního úřadu určeny k jiným účelům než k bydlení; nebytovými prostory nejsou příslušenství bytu nebo příslušenství nebytového prostoru ani společné části domu.“²⁴

²³ Zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů, §2 písm. b).

²⁴ Zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů, §2 písm. c).

1.6 Závazkové právní vztahy

Nejtypičtějším občanskoprávním vztahem vznikajícím z právních úkonů, tedy z projevu vůle konkrétního subjektu, jsou závazkové vztahy. Občanský zákoník je definuje jako „právní vztah, ze kterého věřiteli vzniká právo na plnění (pohledávka) od dlužníka a dlužníkovi vzniká povinnost splnit závazek.“²⁵ Tedy obsahem závazkových vztahů jsou práva a povinnosti minimálně dvou subjektů, které jsou vůči sobě navzájem v postavení dlužníků a věřitelů. Nezáleží přitom na sekundárním předmětu závazkového vztahu, tedy má-li jít o nějaké finanční plnění nebo jen o povinnost něco konat, nebo naopak se něčeho zdržet či něco trpět. Jde tedy o vztah relativní, který vzniká z rozhodnutí jeho účastníků, nejčastěji smlouvou. Třídění závazkových vztahů v zásadě odpovídá obecnému třídění občanskoprávních vztahů.

1.6.1 Vznik závazkových vztahů

Vznik závazkových vztahů upravuje občanský zákoník v obecných ustanoveních o závazkových vztazích v ustanovení § 489 takto: „Závazky vznikají z právních úkonů, zejména ze smluv, jakož i ze způsobené škody, z bezdůvodného obohacení nebo z jiných skutečností uvedených v zákoně.“²⁶ Nejčastějším důvodem vzniku závazku jsou v praxi právní úkony, a z nich pak smlouvy. Druhou velkou skupinou jsou protiprávní úkony, tedy závazky vznikající z porušení nějaké povinnosti (nezáleží, jestli má tato povinnost původ ve smlouvě nebo mimo ni, např. v zákoně). Takové závazky vznikají přímo porušením takové povinnosti, k jejich vzniku není již zapotřebí žádná jiná právní skutečnost. Jako příklad lze uvést vznik náhrady škody, což je závazek jednostranně zavazující, kdy dlužník má povinnost nahradit svému věřiteli vzniklou škodu. Dlužníková povinnost nahradit škodu vzniká jednostranným porušením jeho subjektivní povinnosti danou každému § 415 občanského zákoníku, který stanoví, že:

²⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 488.

²⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 489.

„Každý je povinen si počínat tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, majetku, na přírodě a na přírodním prostředí.“²⁷

1.6.2 Změna závazkových vztahů

Ke změně závazkových vztahů dochází ze stejných důvodů, jako k jejich vzniku – tedy na základě právní skutečnosti. V praxi je někdy těžké rozlišit, zda se jedná ještě o změnu závazku nebo už o jeho zánik, což má dopad na další závazky, které jsou na tento závazek napojeny (např. akcesorické závazky). To právě tvoří rozdíl mezi kumulativní a privativní novací. Privativní novací se rozumí zánik starého závazku a vznik nového (§570 OZ), u kumulativní novace dochází jen ke změně obsahu závazku (§ 516 odst. 1 OZ). Tyto odlišnosti se pak posuzují podle skutečné vůle subjektů, která určuje, zda mělo jít o zánik nebo změnu závazku. Ke změně dochází buďto v subjektech závazku nebo v jeho obsahu.

O změnu v subjektu se jedná v těchto případech:

- a. Postoupení pohledávky
- b. Převzetí dluhu
- c. Přistoupení k závazku
- d. Převzetí dluhu
- e. Převzetí plnění
- f. Poukázka
- g. Poukázka na cenné papíry

Změnu v obsahu předpokládá občanský zákoník dohodou, která vychází ze základních principů soukromého práva – tedy smluvní volnosti stran. Kromě toho může dojít ke změně obsahu i na základě zákona, a to u prodlení dlužníka nebo věřitele.

²⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 415.

1.6.3 Zánik závazkových vztahů

Zánik závazkového vztahu nastává vždy v důsledku nějaké právní skutečnosti. Tato skutečnost vždy přistupuje ke skutečnosti, která způsobila vznik takového závazku, a zbavuje ji právních účinků. Přehledné dělení důvodů zániku závazkových právních vztahů uvádí např. učebnice občanského práva²⁸, která je dělí podle právních skutečností, které působí zánik závazků:

Zánik závazkového právního vztahu na základě právních úkonů:

- a. Jednostranných:
 - Splnění dluhu
 - Uložení do úřední úschovy
 - Odstoupení od smlouvy
 - Výpověď
- b. Dvoustranných:
 - Dohoda o novaci
 - Vzdání se práva
 - Prominutí dluhu
 - Dohoda o narovnání

Zánik závazkového právního vztahu na základě jiné události:

- Nemožnost plnění
- Uplynutí doby
- Smrt dlužníka
- Splynutí

Zánik závazkového právního vztahu na základě spojení úkonu a události

- Neuplatnění práva neboli prekluze

²⁸ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., a kol. Občanské právo hmotné 1. díl, 5. vyd., Praha : Wolters Kluwer, 2009, 131 s.

2 Pojem právního úkonu – rozbor ustanovení § 34 OZ

2.1 Pojem právního úkonu

Právní úkon je legální označení pro právní jednání, tedy pro projev vůle, kterým se daný subjekt zavazuje a právní řád s takovým projevem spojuje následky, jak to používala starší teorie. Současný občanský zákoník rozumí pod pojmem právní úkon „projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv a povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.“²⁹ Legální definice právního úkonu obsahuje termín „zejména“, který naznačuje, že právní úkony by mohly vést i k jinému následku, než je jen vznik, změna nebo zánik subjektivních práv a povinností. Takový jiný následek si lze však jen stěží představit.

Obecně lze konstatovat, že každý právní úkon je zásadně projevem vůle, toto konstatování však neplatí opačně, tedy že každé volní jednání je právním úkonem. Existuje totiž celá řada různých projevů vůle, které nezakládají žádný právní vztah ani subjektivní práva a povinnosti. Jedná se zejména o různé společenské projevy vůle, které mají dopad jen do společenských, nikoliv do právních vztahů. Např. pozvání na schůzku není právně závazné, i když začíná offertou a pokračuje její akceptací. Je tedy splněna první podmínka právních úkonů – byla projevena vůle. Chybí však druhá podmínka - zákon s takovým projevem vůle nespojuje vznik, změnu nebo zánik práv a povinností – právního vztahu. Tak by tomu bylo, pokud by projev vůle např. směřoval k uzavření smlouvy na tomto setkání, kde by alespoň jeden z kontrahentů měl povinnost se dané schůzky zúčastnit. Obsah daného právního vztahu by tu byl sice trochu zvláštní, nicméně podle zákona dovolený, ani by nebyl v rozporu s dobrými mravy a takový právní úkon by tedy byl platný. Projevy vůle, které nejsou právními úkony, teorie označuje jako tzv. společenské úsluhy (liberality).

Od právních úkonů jako takových je třeba odlišit faktické konání nebo činnosti, které jsou sice projevem vůle, a v jiných souvislostech by mohly představovat právně relevantní chování, ale v těchto případech nikoliv. Např. splátka dluhu je jen běžnou

²⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 34.

činností dlužníka. Právním úkonem, který by měl znamenat změnu práv a povinností, by bylo až neplacení takového dluhu, nebo v jiných souvislostech může započítí se splácením dluhu znamenat jeho faktické uznání. V těchto případech se nejedná o neplatný právní úkon, ale o právní úkon zde vůbec nejde. Je nutné odlišit uznání dluhu, jako právní úkon, a faktické chování, které může sloužit jako důkazní prostředek k prokázání uznání dluhu dlužníkem.

K projevu vůle dochází i u protiprávních úkonů, které lze poznat podle toho, že projev vůle není ve shodě se zákonem. Nejde tedy o zamýšlený následek takového úkonu, některé protiprávní úkony proto mohou vzniknout i proti vůli daného subjektu (např. § 415 OZ).

Základním pojmovým znakem právního jednání jako právní skutečnosti, kterou definuje občanský zákoník v § 34, na začátku pojednání o právních úkonech, je projev vůle, který zákon spojuje se vznikem, změnou či zánikem právního vztahu.

2.2 Třídění právních úkonů

Teorie dělí právní úkony podle mnoha kritérií. V této kapitole následuje stručné pojednání o základních děleních právních úkonů.

2.2.1 Podle počtu stran

Podle toho, kolik stran se v daném právním úkonu zavazuje, se dělí právní jednání na jednostranné, dvoustranné a vícestranné. U **jednostranného právního úkonu** (jednostranně zavazujícího) jde o případ, kdy povinný se k něčemu zavazuje, ale nikomu jinému povinnosti nevznikají, pouze práva. Jako příklad lze uvést nabídku na uzavření kupní smlouvy, která ještě nebyla přijata. Offerent je tímto návrhem pro případ přijetí vázán (povinnost plnit), zato akceptantovi žádné povinnosti nevznikají, vzniká mu pouze právo nabídku přijmout, odmítnout, anebo se jí vůbec nezabývat. O jednostranný právní úkon jde vždy tehdy, pokud takové právní jednání nezasahuje do práv jiných osob, nebo ty se mohou takovému projevu bránit, jako je tomu třeba u závěti a jejím odmítnutí.

Dvoustrannými právními úkony (dvoustranně zavazujícími), neboli konsensuálními, se rozumí takové úkony, kde dojde k souhlasnému – korelativnímu - projevu vůle dvou subjektů, v tomto případě přesněji stran. „Nepřijde na počet osob, nýbrž na počet stran, které stojí proti sobě jakožto poskytující a přijímající.“³⁰ Jde např. o situaci, kdy je výše zmíněná nabídka uzavření kupní smlouvy přijata akceptantem. Touto právní skutečností (oboustranný projev vůle) došlo ke vzniku právního vztahu, kde oba subjekty mají korelativní subjektivní práva a povinnosti. Dvoustranné právní úkony ještě starší teorie dělí na úkony synallagmatické (zde se může domáhat plnění jen ten, kdo už sám plnil nebo je připraven plnit – jedná se o tzv. podmíněné plnění) a asynallagmatické (zde žádné takové podmínky nejsou).

O **vícestranný právní úkon** jde tehdy, pokud se k něčemu zavazuje více stran. Nejde tedy o mnohost subjektů stojících na jedné straně právního úkonu (např. svolení obou manželů s prodejem nemovitosti). Příkladem vícestranného (vícestranně zavazujícího) právního úkonu může být smlouva o sdružení.

2.2.2 Podle adresnosti

Další možné dělení je na právní úkony adresné a neadresné. Rozlišujícím kritériem je to, zda daný právní úkon směřuje vůči konkrétnímu adresátovi, kterému je také známo, že vůči němu takový úkon směřuje, anebo se jedná o úkon, kde nejsou adresáti konkrétně vymezeni. Toto dělení tedy nesouvisí s počtem adresátů. Může být učiněn adresný právní úkon vůči více adresátům, stejně tak jako neadresný úkon učiněný ve skutečnosti jen vůči jednomu subjektu.

Adresný právní úkon je každý takový projev vůle, který je učiněn jedním subjektem vůči jednomu nebo více konkrétně určeným subjektům (adresátům). Ke vzniku takového právního úkonu je třeba, aby projevená vůle došla zamýšlenému adresátovi. Tímto okamžikem rozumí nauka okamžik, kdy se tento projev vůle dostane

³⁰ TILSCH E., Občanské právo část všeobecná, 3. vyd. Praha : Knihovna Typus Praha-Smíchov 1925, 158 s.

do sféry dispozice adresáta. Za sféru dispozice se např. považuje poštovní schránka nebo zaměstnanec, který je podle vnitřních norem společnosti oprávněn přebírat písemnosti.

V praxi došlo k poměrně velmi zajímavému případu, který právě poukazuje na problémy s doručováním adresných právních úkonů. Došlo k tomu, že bylo sice řádně doručeno druhé straně, přesněji bylo doručeno pracovníci podatelny, která bez jakýchkoliv pochyb byla oprávněna za adresáta přebírat písemnosti. Tato pracovnice však byla odesílatelem podplacena a určité písemnosti (od tohoto konkrétního odesílatele) nepostoupila do dalšího interního procesu (zničila je) a ty se pak nedostaly ke statutárním orgánům společnosti. Obecné soudy v této záležitosti rozhodovaly formálně a žalovanou společnost odsoudily pro zmeškání. Až Ústavní soud ve svém nálezu vyjádřil názor, že takové doručení není platné, neboť odesílatel věděl a byl seznámen s tím, že adresátovi nebude písemnost doručena, protože osoba přejímající písemnosti tomu svým trestním jednáním zabránil, stížnosti vyhověl a všechna předchozí rozhodnutí obecných soudů zrušil.

Neadresným právním úkonem se rozumí projev vůle, který nemá přesně označené příjemce. V tomto případě se právní úkon stává perfektním, tedy účinným, už samotným projevem vůle. Zákon nespojuje s nesplněním některých podmínek neplatnost takového právního úkonu, je si tedy zde potřeba vypomoci s obecnými náležitostmi platnosti právního úkonu.

2.2.3 Podle úplatnosti

Podle toho, zda si subjekty právního úkonu slíbí nějakou úplatu, lze dělit právní úkony na úplatné (lukrativní), bezúplatné (onerósní) a smíšené (negotia mixta cum donatione). Úplatu mohou představovat peníze, jiná majetková hodnota nebo i jiná výhoda poskytnutá druhé straně. Typickým úplatným právním úkonem je kupní smlouva, naopak bezúplatná je např. darovací smlouva. O smíšené právní úkony jde

tam, kde „se sice činí za úplatu, ale nižší než je hodnota plnění za úplatu získaného.“³¹ V těchto případech může jít často i o disimulaci jiného právního úkonu, pak je třeba pečlivě posuzovat skutečnou vůli subjektů.

2.2.4 Podle účinku

Právní úkony lze dělit také podle toho, kdy nastanou jejich následky z pohledu jejich původce, tedy toho, kdo takový úkon činí. Většina právních úkonů je tzv. *inter vivos*, tedy mezi živými, existujícími právníckými a fyzickými osobami. Jediné dva právní úkony, které lze podle současného občanského zákoníku zařadit mezi tzv. právní úkony *mortis causa*, jsou závěť a vydědění.

2.2.5 Podle kauzy

„Kauzou občanskoprávních vztahů se rozumí – na rozdíl od právního důvodu, tj. právní skutečnosti zakládající práva a povinnosti – bezprostřední hospodářský cíl (účel), resp. bezprostřední ekonomický důvod vzniku právního vztahu.“³² Každý právní úkon tak má nějaký svůj ekonomický důvod (kauzu) a důvod právní (titul). Z hlediska vyjádření kauzy se právní úkony rozlišují na kauzální a abstraktní. Kauzální právní úkon v sobě samotnou kauzu obsahuje, nebo je z něj jasná. U abstraktních úkonů je tomu opačně, kauza zde vyjádřena není; z takového úkonu pak vznikají abstraktní závazkové vztahy (např. vztahy ze směnky). Podle § 495 OZ není nutné, aby byla kauza v daném právním úkonu obsažena, v případě sporu však musí být věřitel schopen kauzu prokázat. Jedinou výjimku tvoří cenné papíry, popř. jiné závazky, u kterých tak zákon také stanoví.

³¹ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., a kol. Občanské právo hmotné 1. díl, 5. vyd., Praha : Wolters Kluwer, 2009, 124 s.

³² ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., a kol. Občanské právo hmotné 1. díl, 5. vyd., Praha : Wolters Kluwer, 2009, 125 s.

2.2.6 Podle formy

Právní úkony lze jednoduše rozlišit také podle toho, zda zákon k jejich vzniku vyžaduje určitou právní formu (např. písemnost), na formální a neformální. Od splnění této formy je pak odvislá platnost a neplatnost právního úkonu.

2.2.7 Pojmenované a nepojmenované

Z právních úkonů nejčastěji vznikají závazky v podobě smluv. Podle toho, zda zákon takový smluvní druh přímo upravuje nebo nikoliv, se smlouvy liší na pojmenované a nepojmenované. Smlouvy nepojmenované jsou projevem smluvní autonomie stran vyjádřené v § 51 OZ, druhou skupinu tvoří smlouvy, které jsou individuálně typizované, tzv. pojmenované, jejichž výčet obsahují jednotlivé soukromoprávní normy. Jedná se většinou o smlouvy často uzavírané, a proto zákonodárce pro ně v zájmu právní jistoty sjednotil označení i charakter základních institutů. Pokud nejde o kogentní úpravu, lze postupovat i odlišně od zákona.

2.3 Obsah právního úkonu

Obsahem právního úkonu jsou jednotlivá práva a povinnosti, která se stanou obsahem právního vztahu, který z takového právního úkonu vznikne, nebo dojde k jeho změně. Nauka³³ rozeznává různé **složky** právního úkonu:

Essentialia negotii

Jedná se o podstatné části právního úkonu, které de facto určují jeho druh a bez nichž by se nejednalo právě o tento druh právního jednání, ale o druh jiný. Tyto složky se pro daný typ právního jednání bez výjimky vyžadují. Např. u kupní smlouvy se jedná o povinnost předat věc za úplatu, nebo u nájemní smlouvy musí být sjednáno přenechání předmětu nájmu nájemci, jinak by se jednalo o výpůjčku a ne o nájem.

Naturalia negotii

³³ KINCL V., URFUS., SKŘEJPEK M., Římské právo, 2. vyd. Praha : C. H. Beck 1995, 99 s.

Jsou to takové složky právního jednání, které se v něm pravidelně objevují a není je proto třeba výslovně zmiňovat. To, že nebudou při konkrétním právním úkonu zmíněny, neznamená jeho neplatnost. Typickým naturaliem negotii je často používaná klauzule na konci mnoha smluv, která prohlašuje, že smluvní strany svým podpisem vyjadřují svou svobodnou vůli a potvrzují, že smlouva nebyla uzavřena v tísní nebo za nápadně nevýhodných podmínek, jedná se samozřejmě o ustanovení, které je právně irelevantní, protože je obsahuje i zákon, ale součástí smlouvy být může.

Accidentalia negotii

Jde o prvky nahodilé, které, pokud je účastníci chtějí učinit součástí právního úkonu, musí tak výslovně ujednat.

Typickou nahodilou složkou právního úkonu jsou podmínky, pokud je zákon výslovně nevylučuje. O podmínkách je pojednáno výše. Součástí obsahu právního úkonu mohou být i ujednání o času (dies) a účelové určení (modus). U ujednání času představuje stanovení určitého času, nebo doby, která podmiňuje vznik, změnu nebo zánik právního vztahu, nebo má jiné právní následky. Příkazy se vyskytují především u lukrativních právních úkonů, jako je darování. Příkaz zavazuje svého adresáta, ale nepůsobí jako odkládací podmínka.

O dovolenosti a možnosti předmětu právního úkonu bude pojednáno v rámci dalšího výkladu.

2.4 Náležitosti platnosti právního úkonu

K tomu, aby bylo možno konkrétní právní úkon možno považovat za platný, je třeba, aby byla splněna celá řada náležitostí. Následuje jejich stručný přehled, některým náležitostem právních úkonů bude ještě věnována pozornost v dalších částech práce, proto jsou u nich jen zmíněny hlavní podmínky platnosti.

2.4.1 Vůle

Vůle jako taková je jedním ze dvou základních pojmových znaků, které právní úkony odlišují od ostatních právních skutečností. Hlavní podmínkou vůle je její

svoboda, tedy svoboda při utváření vnitřního rozhodnutí subjektu. Náležitosti vůle budou podrobněji rozebrány v následující kapitole.

2.4.2 Projev vůle a jeho obecné náležitosti

Projev vůle je druhým ze základních určujících pojmových znaků právních úkonů. Na druhou stranu je zde nutné připomenout, že ne každý projev vůle musí nutně působit právní následky. Svou vůli projevuje denně každý, ovšem jen některé takové projevy mají za následek vznik subjektivních práv a povinností. Aby projev vůle působil právní následky, musí k nim jednak směřovat, což znamená, že musí být činěn s úmyslem způsobit právní následky (to neplatí u protiprávních úkonů) a zákon pak takovému projevu vůle musí určit konkrétní právní následek. Bez splnění těchto podmínek nevznikl vůbec právní úkon, proto tedy nelze mluvit ani o neplatném právním úkonu (*negotium nullum*), ale o projevu vůle, který není právním úkonem – tedy neexistujícím právním úkonem (*non negotium*). Jiná situace nastane, pokud zákon vyžaduje pro projev určitou formu, nebo určité náležitosti jejího projevu. Pak nedostatek takové formy nebo podmínek působí neplatnost daného právního úkonu. Náležitostem projevu vůle u právních úkonů bude věnována pozornost také v následující kapitole.

2.4.3 Možnost a dovolenost obsahu – plnění

Každý právní úkon je ujednáním o něčem, co bude nebo naopak nebude učiněno. Toto něco se nazývá obsahem právního úkonu, pro který občanský zákoník stanoví také určité podmínky, konkrétně ho negativně vymezuje v § 37 odst. 2: „Právní úkon, jehož předmětem je plnění nemožné, je neplatný.“³⁴ Kromě toho klade ještě jednu podmínku v § 39, kde říká, že „neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům.“³⁵ Lze tedy shrnout,

³⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 37, odst. 2.

³⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 39.

že k platnosti právního úkonu je třeba dovolenost jeho obsahu, která spočívá v kumulativním splnění následujících podmínek:

předmět plnění:

- i. je možný,
- ii. svým obsahem nebo účelem neodporuje nebo neobchází zákon,
- iii. není v rozporu s dobrými mravy.

ad. i.

Možnost předmětu plnění se posuzuje zásadně objektivně. Tedy, zda se jedná o nemožnost objektivní, pak se jedná o plnění, které by nemohl poskytnout nikdo (modré z nebe), nebo subjektivní, ta však nepůsobí neplatnost právního úkonu, ale dává vzniknout právu na náhradu škody.

Je třeba důsledně lišit okamžik, kdy došlo k nemožnosti plnění, protože i to má dopad na platnost právního úkonu. **Nemožnost počáteční** je taková, která existovala již od začátku, přesněji v okamžiku nastoupení účinku právního úkonu (což je případ ustanovení § 37 odst. 2). **Následná nemožnost** je upravena v § 575 – 577 OZ. Jednoduše se dá shrnout, že povinnost dlužníka při nemožnosti předmětu plnění zaniká, pokud jsou splněny i další zákonné podmínky. Pokud je možná alespoň část plnění, má dlužník povinnost plnit alespoň tuto část, věřitel má však právo pro tuto část odstoupit. Věřitel má právo takové plnění odmítnout, pokud muselo být dlužníkovi při uzavření smlouvy nebo podle jejího účelu známé, že pokud dlužník nesplní včas, nebude mít věřitel o jeho plnění zájem. Tady se jedná např. o situaci, kdy si věřitel objedná u dlužníka svatební šaty na svatbu. Z podstaty věci i z účelu vyplývá, že věřitel nebude mít o splnění závazku po termínu dodání (po svatbě) zájem. O nemožné plnění se nejedná, pokud je lze „uskutečnit i za ztížených podmínek, s většími náklady nebo až po sjednaném čase.“³⁶ Takové závazky se označují jako fixní a obecně je upravuje § 518 OZ, který stanoví, že: „Byla-li ve smlouvě stanovena přesná doba plnění a ze smlouvy nebo z povahy věci vyplývá, že na opožděném plnění nemůže mít věřitel zájem, musí

³⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 575, odst. 2.

věřitel oznámit dlužníkovi bez zbytečného odkladu, že na plnění trvá; jestliže tak neučiní, smlouva se od počátku ruší.“³⁷

Kromě toho má význam, zda se jedná o nemožnost právní nebo faktickou. U faktické nemožnosti se jedná o takové plnění, které odporuje fyzikálním zákonům a možnostem daného jedince, zjednodušeně je fakticky neuskutečnitelné. Dále je třeba však odlišit stavy, kdy se jedná jen o pouhou obtížnost plnění nebo jeho nezvyklost. Faktickou nemožností plnit se rozumí také to, že prostě předmět závazku neexistuje, „též při zničení předmětu plnění ještě před uzavřením smlouvy, i když o tom strany nevědí, jedná-li se o předmět nezastupitelný (například starožitnost).“³⁸ Právní nemožnost spočívá v právních překážkách, nejedná se však o protiprávnost, kterou řeší § 39 OZ. Jako příklad lze citovat rozhodnutí Nejvyššího soudu: „pro oblast nájemních vztahů dovodila soudní praxe, že na základě neplatné nájemní smlouvy nelze platně uzavřít ani smlouvy podnájemní a založit tak podnájemní právní vztah.“³⁹ Což odpovídá staré právní zásadě „nemo ad alium plus iuris transfere potest, quam ipse habet“ (nikdo nemůže na druhého převést více práv, než sám má).

ad. ii.

Ustanovení občanského zákoníku pamatují na předmět i z pohledu dovození podle právních předpisů, tomu odpovídá § 39 OZ, který vyžaduje legalitu předmětu plnění nebo jeho účelu. Jsou tu dvě skutkové podstaty rozporu se zákonem – jednání *contra legem* (proti zákonu) a *in fraudem legis* (obcházení zákona). Účelem právního úkonu se podle judikatury Nejvyššího soudu rozumí takový účel, „který sledují všechny subjekty smlouvy anebo jej sleduje pouze některý ze subjektů, ostatní však o tomto cíli vědí nebo jej z okolností, za kterých ke smluvnímu jednání dochází, musejí předpokládat. Sleduje-li jedna strana právního úkonu dosažení účelu, který není vyjádřen v obsahu právního úkonu, a o kterém druhá strana neví a vědět nemůže, jde jen

³⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 518.

³⁸ FIALA J., KINDL M., HURDÍK J. a spol., Komentář k zákonu občanský zákoník, Wolters Kluwer, Praha 2009, Komentář ASPI k § 37, odst. 2, odrážka 2.

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2003, sp. zn.: 28 Cdo 1316/2001.

o pohnutku, která je právně bezvýznamná a nemá na platnost právního úkonu vliv.“⁴⁰ Neplatností může být stížen i právní úkon, který je v rozporu s předpisem nižší právní síly, než je zákon, přičemž nezáleží na tom, zda daný předpis je soukromoprávní nebo veřejnoprávní povahy. Dále je třeba od obcházení zákona odlišit simulaci jiného právního úkonu. Obcházení zákona definuje Ústavní soud jako „vyloučení závazného pravidla záměrným použitím prostředku, který sám o sobě není zákonem zakázaný, v důsledku čehož se uvedený stav stane z hlediska pozitivního práva nenapadnutelným. Jednání in fraudem legis představuje postup, kdy se někdo chová podle práva, ale tak, aby záměrně dosáhl výsledku právní normou nepředvídaného a nežádoucího.“⁴¹

ad. iii.

Ustanovení o nutnosti souladu s dobrými mravy je vůči souladu se zákonem ustanovením speciálním. V této souvislosti je důležité především se pokusit definovat pojem dobrých mravů. Žádná legální definice není k dispozici, proto si praxe musí být schopna pomoci judikaturou. V roce 1999 judikoval Nejvyšší soud, že dobrými mravy „se obvykle rozumí mimoprávní soubor pravidel chování, který je vlastní obecně uznávaným vzájemným vztahům mezi lidmi a mravním principům společenského řádu.“⁴² K tomu lze doplnit z nálezu Ústavního soudu, že „tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.“⁴³ Je tedy zřejmé, že i pojmu dobré mravy dochází v průběhu času k určitým posunům, na které je nutné brát zřetel.

2.4.4 Chyby v psaní a počtech

Neplatnost právního úkonu mohou způsobit i prosté chyby v psaní a počtech, pokud jsou významné a zapříčiní tak nejasnost samotného právního úkonu. Pro určení

⁴⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 8. 1998, sp. zn.: 2 Cdo 736/1997.

⁴¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. 4. 2003, sp. zn.: II. ÚS 119/2001.

⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 6. 2000, sp. zn.: 21 Cdo 1880/1999.

⁴³ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn.: II. ÚS 249/1997.

toho, zda taková chyba může způsobit neplatnost celého právního úkonu, je rozhodující, zda je z jednání jako celku bezpochybně rozpoznatelná skutečná vůle jednajících stran. To je i účelem daného ustanovení, a to chránit takovou vůli. Chyby v psaní a počtech teorie někdy nazývá chybami bagatelními. Při této příležitosti lze uvést příklad ze směnečné praxe. V roce 2000 bylo na směnku s předtištěným datem 19.. dopsáno chybně datum 2000, dohromady tyto číslice tedy označovaly rok 192000. Soud se v tomto případě striktně držel směnečné přísnosti (*rigor cambialis*) a konstatoval, že splatnost směnky ještě nenastala, neboť nenastal ještě ani rok 192000. Tento závěr je třeba odmítnout, protože je v daném případě vždy nutné i u abstraktních právních úkonů zkoumat skutečnou vůli účastníků právního vztahu.

Samozřejmě je vždy na posouzení soudu, zda daná chyba je způsobilá učinit daný právní úkon neurčitým tak, aby zapříčinila jeho neplatnost. V takovém případě je pak asi třeba postupovat v souladu s ustanoveními o výkladu právních úkonů, jako projevů právně relevantní vůle. Jako případ lze uvést situaci, kdy si dva slíbí určité plnění a do smlouvy, která je datována 22. ledna uvedou, že plnění má být uskutečněno zítra, tedy 24. ledna. Takový právní úkon by po čistě formální stránce byl jednoznačně neplatný pro neurčitost, nicméně i zde je třeba zkoumat skutečnou vůli účastníků a doložit, zda se mělo jednat skutečně o splnění povinnosti do druhého dne nebo až do dne následujícího.

2.4.5 Způsobilost k právním úkonům

Dostatek způsobilosti k právním úkonům je základní podmínkou pro platnost právního úkonu. Kromě způsobilosti k právním úkonům je třeba, aby účastníci právního úkonu disponovali také právní subjektivitou, tedy byly právem za subjekty uznány, jinak řečeno měli způsobilost k právům a povinnostem.

O způsobilosti k právním úkonům je obecně pojednáno výše. Konkrétním specifickým, zejména z hlediska zastoupení, bude pojednáno níže.

2.4.6 Duševní porucha

Neplatnost právního úkonu však může nastat i u fyzické osoby, která je jinak k právním úkonům způsobilá, avšak v daný okamžik jedná v duševní poruše, která ji činí k takovému právnímu úkonu neschopnou. Rozdíl oproti omezené způsobilosti k právním úkonům je v tomto případě v tom, že zde není třeba rozhodnutí soudu. Je však nutno, aby bylo bezpečně zjištěno, že daný subjekt v danou dobu nemohl buďto rozpoznat následky svého chování (schopnost rozlišovací), anebo takové chování nebyl schopen ovládnout (schopnost určovací). K takovému stavu může dojít např. pod vlivem přílišné opilosti nebo z důvodu užívání omamných látek. V těchto případech se jedná o absolutní neplatnost právního úkonu. I přesto může u některých duševních poruch nastat situace, kdy jednání osoby, která je takovou chorobou stížena, tuto osobu zavazuje. To nastává v tzv. světlých okamžicích (intervalla de lucida). Pod tím je třeba si představit stav, kdy má daná osoba zachovanou schopnost rozlišovací i určovací. Na tomto místě je třeba připomenout, že k takovým světlým okamžikům nemůže dojít, pokud má osoba omezenou způsobilost k právním úkonům na základě rozhodnutí soudu.

2.4.7 Forma

Náležitostem formy právního úkonu a důsledkům jejich nedodržení bude věnována pozornost v následující kapitole. Na tomto místě je třeba poznamenat, že nedodržení předepsané formy, ať už zákonem nebo dohodou účastníků, působí neplatnost právního úkonu ex tunc.

2.4.8 Relativní neplatnost právních úkonů

Relativní neplatnost je v občanském zákoníku upravena od roku 1982, do té doby znal občanský zákoník jen neplatnost absolutní. Relativní neplatnost právního úkonu spočívá ve volné dispozici s tímto institutem subjektem, kterému má tato ochrana sloužit, resp. který byl daným právním úkonem na svých subjektivních právech zkrácen. Relativní neplatnost nenastává tedy ex offio, ale právním úkonem tohoto postiženého

subjektu, který musí mít všechny náležitosti platného právního úkonu, vyjma formy, kterou občanský zákoník pro uplatnění relativní neplatnosti nepředepisuje. Je tedy relativně možné se u písemného právního úkonu dovolat relativní neplatnosti ústně. Účinky uplatnění relativní neplatnosti nastávají ve chvíli, kdy toto oznámení dojde druhé straně, jedná se tedy o jednostranný, adresný právní úkon. K jeho platnosti není třeba žádného soudního přivolení, protože se jedná o hmotněprávní institut. „Aby nastaly účinky relativní neplatnosti právního úkonu, stačí i mimosoudní oznámení osoby úkonem dotčené, že se dovolává této neplatnosti, a nevyžaduje se tedy v každém případě výrok o neplatnosti rozsudkem soudu.“⁴⁴ Takové dovolání musí však být výslovné, nelze se tedy dovolat relativní neplatnosti konkludentně.

Relativní neplatnosti se ve smyslu právní zásady, že nikdo nemůže těžit ze své vlastní nepoctivosti, nemůže dovolat ten, kdo takovou neplatnost způsobil, ani jeho právní nástupce. Relativní neplatnosti je třeba se dovolat ve tříleté lhůtě, jinak se právo promlčuje. Tato lhůta není prodloužena, ani při přechodu práva na jiného oprávněného. Promlčecí lhůta začíná běžet okamžikem, kdy mohlo být právo vykonáno poprvé; ode dne uskutečnění věcného plnění.

Ustanovení § 40a obsahuje taxativní výčet případů, kdy je možné se relativní neplatnosti dovolat. V zásadě se dají pojmenovat tři předpoklady relativní neplatnosti⁴⁵. Musí být námitka relativní neplatnosti připuštěna (taxativní výčet), musí zde být konkrétní důvod pro napadení konkrétního právního úkonu a ještě nedošlo k promlčení relativní neplatnosti.

Relativní neplatnost nastává ex tunc.

⁴⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 5. 1985, sp. zn.: Cj 13/85.

⁴⁵ FIALA J., KINDL M., HURDÍK J. a spol., Komentář k zákonu občanský zákoník, Wolters Kluwer, Praha 2009, Komentář ASPI k § 40a, odrážka 9.

2.4.9 Částečná platnost právního úkonu

Neplatná může být také jen část právního úkonu, pokud se na ni vztahuje důvod neplatnosti. Podmínkou ale v tomto případě je, že tato jednotlivá neplatná složka je od zbytku právního úkonu oddělitelná. Nesmí se tedy jednat o podstatnou složku právního úkonu. O jakou část právního úkonu a zda je od zbytku oddělitelná, je většinou třeba dovodit výkladem z projevu vůle, z typu právního úkonu i z okolností, za kterých byl učiněn.

2.4.10 Konverze a disimulace právního úkonu

Platnost právního úkonu může ovlivnit i ustanovení § 41a, které může zapříčinit platnost jiného právního úkonu namísto zamýšleného (konverze), nebo platnost pravého právního úkonu, místo kterého byl předstíráán právní úkon jiný (disimulace). Oba tyto instituty soukromého práva spojuje to, že dochází ke změně původně učiněného právního úkonu. Ustanovení § 41a byla do občanského zákoníku přidána proto, aby byla lépe ochráněna skutečná vůle účastníků právního jednání. V prvním odstavci je upravena konverze právního úkonu, což lze vyložit jako právní úkon učiněný svými účastníky, který však je úplně neplatný, avšak splňuje hospodářský cíl i jiného právního úkonu a na základě jednání dotčené osoby dojde ke konverzi původního neplatného právního úkonu na nový právní úkon, který je platný. Ke konverzi tedy nedochází ex lege. Účinky tohoto nového právního úkonu nemohou být širší, než účinky úkonu původního. Podmínkou zde zůstává, že jednající nesměl o těchto nedostatcích původního úkonu vědět: „Předpokládá se, že rozumný jednající by při vědomí neplatnosti původního právního jednání chtěl, aby bylo jeho jednání nahrazeno. Věděl-li jednající od počátku o neplatnosti svého právního jednání, nemůže ke konverzi dojít.“⁴⁶ Konverzi je třeba odlišit od dodatečného schválení (ratihabice), a nejedná se o ni ani

⁴⁶ FIALA J., KINDL M., HURDÍK J. a spol., Komentář k zákonu občanský zákoník, Wolters Kluwer, Praha 2009, Komentář ASPI k § 41a, odst. 1, odrážka 3.

v případě, kdy dojde jen k chybnému označení právního úkonu, i zde pak platí, že každý právní úkon je třeba posuzovat podle skutečné vůle.

Druhým případem je disimulace právního úkonu, tedy předstírání jiného právního úkonu namísto toho, který svým obsahem na dané právní jednání odpovídá (např. prodej, který je ale fakticky darováním). Platí zde legální zásada, že platným je právní úkon zastíraný, tedy ten, který odpovídá skutečné vůli jednajících. Simulovaný právní úkon je od počátku absolutně neplatný. K tomu, aby se stal disimulovaný úkon platný, musí být splněny dvě základní podmínky. Skutečná vůle účastníků musí odpovídat disimulovanému právnímu úkonu a tento úkon musí splňovat všechny zákonné náležitosti (tato podmínka se podle judikatury vztahuje i na formu právního úkonu). Simulace se nelze platně dovolat vůči tomu, kdo o ní od počátku nevěděl a měl původní právní úkon za nezastřený.

2.4.11 Splnění podmínky

Splnění či nesplnění podmínky právního úkonu sice nemá na jeho platnost vliv, ale v daném případě může odkládat právní účinky právního úkonu (u podmínky odkládací). Proto jsou zde podmínky jen zmíněny, podrobněji je o nich pojednáno v předchozí části výkladu.

3 Význam skutečné vůle a jejího projevu při posuzování právního úkonu

3.1 *Vůle a její projev*

V následující kapitole bude detailněji pojednáno o vůli, jako lidské schopnosti a o tom, jak taková vůle může být projevena, aby byla pro právo relevantní a schopna způsobit právně relevantní následky. Právní teorie uvádí mnoho různých definic vůle:

„Vůle jako psychický vztah jednajícího člověka k zamýšlenému (chtěnému) následku“⁴⁷ nebo „Vůle je psychickou kategorií a vyjadřuje psychický vztah jednajícího subjektu k zamýšleným právním následkům. Právní relevanci nemá vůle, která není podle své povahy přiměřená rozumové a volní vyspělosti, jež odpovídá věku nezletilých jednajících osob.“⁴⁸

Na obsah vůle v právním smyslu se usuzuje podle okolností, za kterých byla projevena, je seznatelná pro okolní prostředí a tento její projev nevzbuzuje pochybnosti. Vůle se má za takovou, jak byla projevena. Zkoumá se pouze v tom případě, že existují nějaké pochybnosti o tom, co bylo skutečnou vůlí daného subjektu. Při vnímání vůle platí základní pravidlo, že ten kdo vůli projevuje, projevuje svou vůli. Z tohoto pravidla samozřejmě existuje celá řada výjimek, zejména pokud se jedná o jednání za jiného formou zastoupení apod. Zde se pak projevuje právní fikce, že ten, kdo projevuje vůli, projevuje vůli zastoupeného.

Protože vůle je, jak již bylo výše zmíněno, určitý vnitřní psychický stav, je nutné, aby vůle byla projevena a bylo tak možno s ní spojit právní následky. Vůli lze projevit buďto nějakým právně relevantním konáním nebo naopak právně relevantním nekonáním. Konáním se myslí určitá aktivní činnost, prohlášení nebo jiné jednání, kterým se dává vůle najevo. Na druhou stranu právně relevantním nekonáním se nerozumí každé nekonání, ale pouze takové, které je negací určitého jiného aktivního chování. Jako příklad lze uvést nepřijetí návrhu smlouvy. Jde zde o úmyslné nekonání. Projev vůle může nastat třemi způsoby. Výslovně, konkludentně a mlčením.

Výslovně je vůle projevena tehdy, pokud daný subjekt přímo sdělí takovouto svou vůli. Na formě už nezáleží, tedy jestli je tak učiněno ústně nebo písemně. U konkludentního projevu vůle musí dojít k jinému právně relevantnímu chování, ze kterého je obsah vůle srozumitelný i ostatním subjektům, např. podání ruky a pokývání

⁴⁷ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., a kol. Občanské právo hmotné 1. díl, 5. vyd., Praha : Wolters Kluwer, 2009, 119 s.

⁴⁸ HENDRYCH, D., a kol. Právní slovník, 3. vyd., Praha : C. H. Beck, 2009, 1261 s.

hlavy, nebo kliknutí myši u počítače. Lze shrnout, že se musí jednat o jednání shodné s obsahem nabídky, může tedy jít pokaždé o jiné jednání.

Občanský zákoník klade na vůli jako takovou několik zákonných nároků, aby s ní mohl spojit vznik, změnu nebo zánik práv a povinností. Především v § 37 OZ zmiňuje podmínky pro vnitřní utvoření vůle; jsou to svoboda a vážnost vůle. V § 49 OZ je pak definováno vyloučení tísně a v ustanovení, které následuje, v § 49a, je upraven omyl. Současný občanský zákoník nerozeznává rozdíl mezi vůlí a jejím projevem, ale tyto obě kategorie (vznik a projev vůle) spojuje při posuzování do jednoho celku. Všeobecný občanský zákoník (ABGB), dosud nejdéle platící kodex soukromého práva na našem území, však vyžadoval svobodu, vážnost, určitost a srozumitelnost jen pro projevení takového právního jednání. „Svolení ke smlouvě musí býti projeveno svobodně, vážně, určitě a srozumitelně.“⁴⁹ Současná právní úprava vychází z toho, že utvoření rozhodnutí a jeho projevení lze jen stěží od sebe oddělit. Otázkou je, zda tato doktrína je správná. Občanský zákoník zná jen pojem neplatnosti právního úkonu (negotium nullum), nikoliv neexistující právní úkon (non negotium). I když toto posouzení by se na případy, kdy chybí dostatek vůle, který by směřoval ke vzniku, změně nebo zániku práv a povinností, hodilo více, protože vlastně z takového právního jednání ani právní úkon nevznikne, právě pro nedostatek základní složky právního úkonu, jedná se tedy o non negotium, nikoliv o negotium nullum, protože pokud zde právní úkon nevznikl, lze jen těžko mluvit o jeho neplatnosti.

3.2 Svoboda vzniku vůle

3.2.1 Svoboda vůle

Občanský zákoník podmiňuje platnost právního úkonu tím, aby vůle v něm obsažená byla učiněna svobodně, aby vnitřní proces, který vede k vytvoření vnitřního rozhodnutí a současně i jeho projevení navenek, bylo učiněno svobodně, tedy bez

⁴⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona, SCHELLE, Karel. Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1993. § 869, 189 s.

nežádoucích vnějších vlivů, které by se protiprávním způsobem snažily utvoření takového rozhodnutí ovlivnit ve svůj prospěch. Pokud tomu tak není, jde o nedostatek svobody vůle, který se v právní teorii nazývá jako nátlak. Nedostatek svobody vůle má automaticky za následek absolutní neplatnost právního úkonu. Nátlak může být projeven buďto jako fyzické nebo jako bezprávní donucení.

Fyzický nátlak (vis absoluta)

Jedná se o takový nátlak, kdy je na jednajícího působena jinou silou, nahrazující vůli jednajícího, který ale de facto jedná sám. O takový případ se např. jedná tehdy, pokud je jednajícímu při podpisu vedena ruka, nebo pokud je pod vlivem drog.

Bezprávní (protiprávní) nátlak (vis compulsiva)

Protiprávní výhrůžku lze definovat jako, „výhrůžku, kterou je vynucováno něco, co nesmí být vynucováno, přičemž může spočívat v tom, že je vyhrožováno něčím, co hrozící vůbec není oprávněn provést nebo sice oprávněn provést je, ale nesmí tím hrozit tak, aby někoho pohnul k určitému právnímu jednání.“⁵⁰ Jedná se např. o vyhrožování tím, že hrozící podá na utlačovaného trestní oznámení ve věci, kde opravdu utlačovaný něco spáchal, ale tímto trestním oznámením hrozící vynucuje podepsání kupní smlouvy. Aby se jednalo o bezprávnou výhrůžku, musí být splněny následující čtyři podmínky: (1) Musí být na jednajícím vynucováno něco, co vynucováno být nesmí. To neplatí, pokud se jedná o něco, co má jednající povinnost udělat, jedná se tedy o legální záležitost. (2) Toto donucení musí být adresováno tomu, kdo má právní úkon učinit. Nezáleží při tom, kdo tento nátlak působí, pokud o něm ten, který právní úkon vynucuje, věděl a využil takového nátlaku. (3) Tento nátlak musí být činěn v souvislosti s vynucovaným právním jednáním. (4) U protiprávní výhrůžky je třeba hledět také na jednu objektivní kategorii, že taková výhrůžka musí být schopna vyvolat důvodnou bázeň. Důvodná bázeň je posuzována objektivně vzhledem k průměrnému člověku. Nemá tedy na to vliv, že ten, na kterého je vyvíjen nátlak, má snížený práh vnímání

⁵⁰ FIALA J., KINDL M., HURDÍK J. a spol., Komentář k zákonu občanský zákoník, Wolters Kluwer, Praha 2009, Komentář ASPI k § 37, odst. 1, odrážka 2.

strachu. Jiná situace vy nastala pouze v případě, že ten, kdo nátlak vyvíjí, o této skutečnosti věděl a intenzitu nátlaku tomu přizpůsobil.

3.2.2 Vážnost vůle

Vážnost vůle je další podmínkou platnosti právního úkonu, kterou vyžaduje občanský zákoník v § 37 v prvním odstavci. V případě jejího nedostatku je právní úkon absolutně neplatný. Právně teoreticky jde o rozpor mezi skutečnou vůlí a jejím projevem. Vnitřní vůle totiž nesměřuje k právním následkům, i když na první pohled by se mohlo zdát, že podle jejího projevu tomu tak opravdu je. Právní úkon není prostě myšlen vážně. Do této kategorie spadají všechny ty situace, kdy jednající provede právní úkon jakou součástí žertu, hry, vyučování apod. Odlišná situace však nastane, pokud druhá strana objektivně nemohla být obeznámena s tím, že tento právní úkon není činěn vážně. V takovém případě pak právní řád chrání právní jistotu a takový právní úkon je platný.

Nedostatkem vážnosti vůle trpí také simulované právní úkony, kde chybí vůle způsobit určité právní následky svým jednáním; jednající prostě nechtěl takový právní úkon vůbec učinit. Jiná situace nastává tehdy, pokud jednající takový právní úkon učinit chtěl, ale nechtěl způsobit právní následky, které s ním právní řád spojuje; toto se označuje jako vnitřní výhrada neboli mentální rezervace. Je to úmyslný vnitřní rozpor mezi vůlí a jejím projevem. Protože právní řád vychází z právní zásady, že to, co si daný subjekt myslí, ale neprojeví to, je nepodstatné, a takový právní úkon je platný. Mentální rezervace tedy na platnost právního jednání nemá vliv.

3.2.3 Absence tísně a nápadně nevýhodných podmínek

Ustanovení § 49 občanského zákoníku působí k prvnímu odstavci ustanovení § 37 jako speciální ustanovení, které vystihuje specifickou vadu vůle jednajícího subjektu. V případě této vady má oprávněný subjekt právo odstoupit od smlouvy. Dá se tedy konstatovat, že se jedná o zvláštní případ relativní neplatnosti právního úkonu. Pro

odstoupení od smlouvy musí být splněny kumulativně dvě zákonné podmínky: tíseň a nápadně nevýhodné podmínky.

Jednající musí objektivně pociťovat určitý stav tísně, na jehož základě jednal jinak, než by jednal, pokud by taková tíseň neexistovala. Jedná se o „objektivní stav, který omezuje svobodu rozhodování toho, kdo právní úkon činil.“⁵¹ Jinak řečeno: „Tíseň je určitý reálně existující objektivní stav, který se stal u jednajícího důvodem k nesvobodnému projevu vůle.“⁵² Takto vyvolaná tíseň přitom nemusí pocházet jen z činnosti druhé strany. Postačí, že, taková tíseň objektivně existuje na základě jiné skutečnosti. Dokonce není ani třeba, aby si jí druhá strana byla vědoma. Proto zde existuje ještě druhý korektiv, a sice že právní úkon musí být učiněn za nápadně nevýhodných podmínek. Nápadně nevýhodné podmínky představují objektivní nepoměr ve vzájemném plnění obou stran. Judikatura dovodila, že z principu věci jsou nápadně nevýhodné podmínky např. vyloučeny u darovací smlouvy: „Důkaz o tom, že darovací smlouva ohledně nemovitosti byla uzavřena v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek, je v části skutkové podstaty – nápadně nevýhodných podmínek, která musí být současně splněna vedle znaku tísně, z praktického hlediska obtížně proveditelný, neli nemožný. Zdá se to vylučovat sám hospodářský účel darovací smlouvy.“⁵³

3.2.4 Absence omylu

V případě § 49a, který obsahuje ustanovení o omylu v právním jednání, se jedná v případě jeho naplnění o relativní neplatnost. Toto ustanovení je mezi taxativně vyjmenovanými v § 40a. Ustanovení o omylu popisuje omyl vůle, tedy omyl vnitřní (vnějšímu omylu se věnuje § 45 odst. 2). Ve vztahu k ustanovení § 37 odst. 1 se opět jedná o speciální skutkovou podstatu.

⁵¹ ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., a kol. Občanské právo hmotné 1. díl, 5. vyd., Praha : Wolters Kluwer, 2009, 134 s.

⁵² JEHLIČKA O., ŠVESTKA J., ŠKÁRROVÁ M. a kol. Občanský zákoník Komentář, 8. vyd., Praha : C. H. Beck, 2003, 243 s.

⁵³ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 3. 1994, sp. zn.: 3 Cdo 6/92.

Aby bylo možné se omylu v právním jednání dovolat, je v první řadě nutné, aby se jednalo o omyl podstatný, tedy (1) o takový omyl, bez něhož by daná osoba vůbec nejednala, musí jít o omyl v rozhodující skutečnosti. Pokud však šlo o omyl úmyslný, který byl učiněn lstí, není ani nutné, aby se jednalo o omyl podstatný. (2) Omyl musí způsobit osoba, vůči které má směřovat právní úkon, nebo o něm musí vědět a neupozorní na něj druhou stranu.

Teorie rozlišuje omyl podle toho, v čem se daný účastník při právním úkonu mýlil. Omyl v předmětu plnění (*error in corpore*), omyl v podstatné vlastnosti předmětu plnění, v jakosti (*error in qualitate*), omyl v osobě spolukontrahenta (*error in persona*) a omyl v důvodu právního úkonu, v jeho kvalifikaci (*error in negotii*).

3.3 Svoboda projevu vůle

Ustanovení § 37 odst. 1 OZ obsahuje ještě dva korektivy, které se týkají projevu vůle. Kladou na něj nárok, aby byl takový projev určitý a objektivně srozumitelný.

3.3.1 Určitost projevu vůle

Určitost právního úkonu spočívá v tom, že obsah tohoto úkonu musí být jasný i třetím osobám. Jedná se zejména o určitost tzv. podstatných náležitostí právního úkonu. Předmět právního úkonu, aby splňoval kritérium určitosti, musí být dostatečně specifikován, aby bylo možné ho vzhledem k jiným druhově určeným předmětům bezpečně individualizovat. Určitost by se dala definovat jako nezaměnitelnost. U právních úkonů, které pro svou platnost vyžadují písemnou formu, je nutné, aby i obsah právního úkonu byl určitý z toho písemného právního úkonu. Je nedostatečné, pokud je znám pouze kontrahentům. Je nutné, aby i třetí subjekt, který není účastníkem daného právního vztahu, byl schopen rozpoznat obsah právního úkonu. „Pakliže je obsah právního úkonu zaznamenán písemně, určitost projevu vůle je dána obsahem listiny, na níž je zaznamenán; nestačí, že stranám smlouvy je jasné, co je předmětem smlouvy a jaká jsou jejich práva a povinnosti, není-li to poznatelné z textu listiny. Určitost

písemného projevu vůle je objektivní kategorií a takový projev vůle by neměl vzbuzovat důvodně pochybnosti o jeho obsahu ani u třetích osob.“⁵⁴

Právní praxe je vedena snahou respektovat co nejvíce autonomii jednotlivých stran a proto se drží právní zásady, že je třeba hledat vždy spíše důvody pro platnost právního jednání než pro jeho neplatnost (zásada *potius valeat actus quam pereant*). Je tedy nutné, aby daný předmět byl seznatelný alespoň pomocí interpretačních postupů. „Právní úkon je třeba považovat za neurčitý tehdy, jestliže i srozumitelně vyjádřený obsah právního úkonu má takové věcné nedostatky, že je nelze zcela překlenout s použitím interpretačních pravidel.“⁵⁵

Neurčitost může nastat také v označení strany právního jednání. Zde platí na základě ustálené judikatury pravidlo, že pokud je možné z obsahu a okolností daného právního jednání výkladem zjistit, kdo je opravdovou stranou takového jednání, nejedná se v tomto případě o neplatný právní úkon. „Vada v označení osoby, která je stranou smlouvy, nezpůsobuje sama o sobě neplatnost této smlouvy, pokud lze z celého právního úkonu jeho výkladem (§ 35 odst. 2 obč. zák.), popřípadě skutkových okolností, za nichž byl právní úkon učiněn, zjistit, kdo byl stranou smlouvy. O absolutně neplatné smlouvě by se zřetelem k tomu bylo možné hovořit, jen bylo-li označení strany natolik neurčité či nesrozumitelné, že pochybnosti o tom, kdo jím je, nebylo možno odstranit ani výkladem právního úkonu.“⁵⁶

3.3.2 Srozumitelnost projevu vůle

Srozumitelností má občanský zákoník na mysli obecnou srozumitelnost právního jednání. To znamená, že je možné podle všech okolností zjistit, co chtěl daný subjekt projevit. Neplatným je proto takový právní úkon, u kterého nelze ani výkladem dojít k tomu, co měla být tímto právním úkonem projevováno.

⁵⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2010, sp. zn.: 33 Cdo 3783/2008.

⁵⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 4. 2009, sp. zn.: 28 Cdo 1367/2007.

⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 10. 1999, sp. zn.: 2 Cdon 824/97.

3.4 Forma projevu vůle

Současná právní úprava právního jednání v zásadě podporuje neformálnost, pokud zákon nestanoví opak, nebo určitá forma není předmětem dohody jednotlivých subjektů o této skutečnosti. Právní úkon může být projevem jakkoliv, v zásadě je buďto konáním nebo nekonáním, u aktivního konání je učiněn buďto výslovně nebo jiným konáním, ze kterého je jeho obsah dostatečně jasný okolí, „nevzbuzujícím pochybnosti o tom, co chtěl účastník projevit“⁵⁷. U výslovných právních úkonů se počítá s tím, že jsou projeveny pomocí lidské řeči, a to buďto ústně (verbální) nebo písemně (literární). Strany si však mohou dohodnout i úplně jinou formu, např. ústní prohlášení před dvěma svědky. Při nedodržení formy, kterou předepisuje pro dané právní jednání zákon, je takový úkon absolutně neplatný. Pokud jde o nedodržení formy sjednané účastníky, jedná se o neplatnost relativní.

3.4.1 Písemná forma

Písemnou formu právních úkonů upravuje ustanovení § 40 OZ. Pokud občanský zákoník spojuje s platností daného právního úkonu písemnou formu, vždy to v daném ustanovení předepisuje. To činí většinou u takových právních jednání, která ze své podstaty znamenají závažnější právní následky. V písemné formě musí být zachyceny alespoň podstatné náležitosti právního úkonu a podpis. Pokud je pro dané právní jednání předepsána písemná forma, je třeba, aby i v případě jednání v zastoupení, byla plná moc vyhotovena také písemně. Vlastnoruční podpis vyžaduje každá písemná listina, i přesto, že ho často občanský zákoník přímo nepředepisuje. Platí tedy pravidlo, že tam, kde je předepsána písemná forma, je pro platnost právního úkonu nutný i vlastnoruční podpis. „U soukromoprávních listin je třeba rozeznávat jejich pravost (tedy skutečnost, že soukromá listina pochází od toho, kdo je v ní uveden jako vystavitel) a správnost (pravdivost).“⁵⁸

⁵⁷ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 35, odst. 1

⁵⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 1. 2001, sp. zn.: 25 Cdo 176/99.

Od písemného úkonu je třeba odlišit pouhé písemné potvrzení jiného právního úkonu, kde není písemná forma vyžadována (např. splnění dluhu). K tomu, aby byly splněny podmínky písemnosti právního úkonu je třeba, aby byl úkon sepsán na listině a opatřen vlastnoručním podpisem. Obě kategorie je však nutné podrobněji rozebrat, protože neplatí bez výjimky.

Listina

Nejčastěji je právní forma provedena opravdu na listině, nicméně vzhledem k moderním technologiím a tomu, že má být vždy chráněna skutečná vůle subjektů, jsou uznávány i jiné nosiče, přesněji všechny takové nosiče, které umožňují zachytit obsah právního úkonu spolu s informací, kdo takový záznam provedl. Pokud je listin více, není nezbytně nutné, aby byly spojeny, ale musí být jasná jejich sounáležitost (např. pomocí číslování a jednotného označení). Pokud se nosič písemného právního úkonu zničí nebo ztratí, neznamená to neplatnost takového právního úkonu, pouze se komplikuje jeho dokazatelnost, kterou je posléze nutné učinit pomocí svědků apod. Co se týká písma, kterým je písemný právní úkon učiněn, může se v zásadě jednat o jakékoliv písmo, které je objektivně čitelné i třetí straně. Může být tedy právní úkon sepsán např. v čínštině. Nesmí být ale sepsán tajným písmem, které je známé pouze účastníkům takového úkonu.

Podpis

Z výkladu ustanovení § 40 odst. 4 OZ vyplývá, že podpisem se rozumí podpis vlastnoruční, protože citované ustanovení kromě podpisu mluví i o jiných mechanických způsobech, kterými může být v obvyklých situacích podpis nahrazen. Podpis více osob jednoho právního úkonu nemusí být na jedné listině. Zde je možné jako příklad uvést podpis offerenta na jeho nabídce a podpis akceptanta na přijetí nabídky. Jedná se zpravidla o dvě různá jednání, ale dohromady spolu působí jeden právní vztah. V některých případech vyžaduje zákon tzv. zpřísněnou formu podpisu, to znamená, že podpis musí být úředně ověřen. Úředně ověřit podpis je oprávněn notář, advokát (ale pouze pokud listinu, na které se podpis ověřuje, sám sepsal a jednající osoba ji před ním podepsala), krajské úřady, újezdni úřady a obecní úřady obcí s rozšířenou působností.

Podpis jako takový v sobě obsahuje vyjádření vůle jednatelce, kterého tím jednoznačně identifikuje a stvrzuje také pravost písemnosti. Až podpisem se stává úkon perfektní. Občanský zákoník neobsahuje definici toho, jaké náležitosti má mít vlastnoruční podpis, resp. co jím má být zachyceno. Teorie stanovila, že podpis nemusí být čitelný, ale musí mít určité charakteristické znaky pro danou jednatelci osobu, měl by vystihovat jméno a příjmení, nebo alespoň příjmení nebo jiný znak, který je s danou osobu všeobecně spojován. Podpis musí být pod textem, jen ve výjimečných případech lze dovolit podpis jinde, než pod textem (např. pokud se pod text technicky nevejde).

Judikatura dovodila, že lze akceptovat za dostatečný podpis „Petr“, pokud se jedná např. o příbuzenské vztahy, kde není o konkrétní osobě, která podpis učinila pochyb. Např. podpis „Váš milující otec“ ale už přijatelný není.

V případě popření pravosti soukromoprávní listiny nese důkazní břemeno ten, kdo takovou listinu překládá. „Jestliže účastník popře pravost, resp. správnost soukromé listiny, pak platí, že účastníka, který tuto listinu předložil k důkazu, stíhá důkazní povinnost a břemeno důkazní; tento účastník tedy procesně nepříznivé následky toho, že se v řízení nepodaří prokázat pravost či správnost soukromé listiny.“⁵⁹

Závěrem je nutné konstatovat, že není možné souhlasit s názorem, který se objevil v judikatuře a to, že „požadavek písemné formy hmotněprávního úkonu učiněného vůči soudu je splněn i tím, že ústní projev účastníka je uveden v soudním protokolu.“⁶⁰ Není zde splněna základní podmínka, kterou zákon ukládá pro platnost písemného právního úkonu – podpis účastníka. Zákon nikde neuvádí, že by bylo možno nahradit toto svobodné stvrzení své vůle záznamem do soudního protokolu.

⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 4. 1996, sp. zn.: 3 Cdon 1031/96.

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2001, sp. zn.: 25 Cdo 3046/2000.

3.4.2 Ústní forma

Právní úkon projevový ústně musí splňovat všechny obecné náležitosti projevu vůle. Zákon ústní formu pro projev vůle předepisuje v podstatě výjimečně, např. u souhlasného prohlášení rodičů při určení otcovství.

3.4.3 Konkludentní forma

Konkludentním jednáním se myslí jednání vyjádřené jinak než řečí. Tedy různými posunkami, činnostmi apod. U konkludentních jednání je třeba mít vždy na mysli místní zvyklosti, aby nedošlo k chybnému výkladu vůle. Např. pokývání a zavrtění hlavy nemusí vždy znamenat souhlas a nesouhlas, v Maďarsku se tyto posunky vykládají opačně. Konkludentní projev vůle se vykládá podle vůle toho, kdo ji tímto způsobem dává najevo, projevuje. Současně je však nutné také chránit dobrou vůli toho, komu je takový projev směřován, je jeho adresátem. V dnešní době je často projev vůle nahrazován různými technickými prostředky, jako je např. kliknutí myši. Pokud je vůle projevena mlčením, platí podmínka, že z takového mlčení musí být všem jasné, že toto mlčení znamená právě daný projev vůle. Obecně neplatí lidové, že kdo mlčí, souhlasí. „Mlčení lze považovat za projev vůle jen za podmínky, že lze s určitostí usuzovat, že jím byla projevena vůle určitého obsahu.“⁶¹ Může se jednat např. o situaci, kdy jeden subjekt právního vztahu nepřijme plnění od druhého subjektu, ale sám tomuto subjektu plnil.

3.5 Pohnutka při projevu vůle

Pohnutkou pro právní úkon se rozumí něco jako motiv. Je to důvod, který jednajícího vedl k tomu, aby daný úkon učinil. Pohnutka sama o sobě není právně relevantní, to znamená, že není poměřována stejnými kritériem jako úkon jako takový. Význam

⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 3. 1954, sp. zn.: Cz 514/53.

z hlediska práva má pohnutka pouze tehdy, pokud je součástí projevené vůle a tím pádem se stává jeho součástí.

4 Právní úkony v praxi

Právní úkony jsou běžnou součástí každodenního života všech lidí. Každý, kdo si jde cokoli koupit do obchodu, musí jednat tak, aby právo s tímto jednáním spojilo jím zamýšlené následky. Toto téma však není obsahem této práce. Z celé šíře všech možných právních úkonů nyní bude následovat zamýšlení nad tím, jak se s právními úkony musí při své činnosti vyrovnat soudy a advokáti. Pro obě tyto profesní skupiny znamenají právní úkony významnou část jejich činnosti. Liší se zejména v tom, v jaké fázi se k právnímu úkonu dostávají, a z toho také vyplývá jejich úloha, kterou při posuzování právního úkonu hrají.

Asi hlavní rozdíl spočívá v tom, jaké následky má posouzení právního úkonu soudy a advokátským stavem. Advokáti na rozdíl od soudů nemohou podat závazný výklad právního úkonu, nebo naopak konstatovat, že o právní úkon se vůbec nejednalo. Úkolem soudů je tedy vždy zjistit skutečnou vůli zúčastněných subjektů a tu v souladu s právem chránit, na druhé straně advokáti by naopak měli přispívat k tomu, aby se posouzení právního úkonu vůbec před soud nedostalo, neboť by měli zaručovat jeho platnost. To samozřejmě platí pouze v případě, kdy stojí při učinění takového právního úkonu, v opačném případě se v zájmu jejich klienta může úloha zcela obrátit.

4.1 Právní úkony v praxi advokátů

Advokáti se při výkonu své praxe dostávají do styku s právními úkony nejen velmi často, snad možná stále, ale také v různých situacích. Zjednodušeně je lze dělit podle toho, ve kterém okamžiku se klient na advokáta obrátí.

4.1.1 Činnost poradenská

Jedná se o zcela ideální stav, kdy klient za advokátem přichází ve chvíli, kdy zamýšlí právní úkon učinit. V tomto případě spočívá úloha advokáta v tom, aby podle všech okolností v první řadě posoudil, zda zamýšlený právní úkon není v rozporu se zákonem nebo dobrými mravy. Pokud ano, musí na to klienta upozornit a vysvětlit mu, jaké bude mít takové jednání následky (zejména pokud jde o absolutní neplatnost právního úkonu). Kromě toho je také třeba posoudit, zda se nejedná o disimulovaný právní úkon, nebo zda by zamýšlený právní úkon nevykazoval znaky neplatnosti (např. nedostatek formy).

4.1.2 Tvorba právních úkonů

Po posouzení zamýšleného právního úkonu klienta je advokát často pověřen klientem k vytvoření právního úkonu, zejména pokud se jedná o písemné právní úkony. V případě, že se jedná o jednostranné právní úkony, je nutné jen dodržet všechny náležitosti dané právním řádem. Např. u závěti, aby byla sepsána buďto vlastní rukou, nebo podepsána za účasti svědků. Rozdílná situace nastává v případech, kdy je advokát pověřen jen sepsáním takového právního úkonu s tím, že ho podepisuje sám klient. Jinak je tomu v případě, kdy advokát sám takový právní úkon vytváří i sám podepisuje. V takovém případě je třeba mít vždy obsah takového právního úkonu klientem schválený.

4.1.3 Revize právních úkonů

Podobná situace jako při tvorbě právních úkonů nastává tehdy, kdy klient s připraveným právním úkonem přichází za advokátem pro radu, zde je daný právní úkon podle práva. Úloha advokáta spočívá často v tom, aby upravil návrh právního úkonu tak, aby nebyl neplatný.

4.1.4 Zastupování klientů

Zastupování klientů před soudem je v zásadě posledním stádiem ve vztahu advokát – klient – právní úkon. Úkolem advokáta je vždy v jeho zájmu dokázat platnost nebo neplatnost daného právního úkonu před soudem. Při tom je třeba vždy chránit oprávněné zájmy klienta všemi prostředky, které k tomu dává právní řád.

Ve všech stádiích práce advokáta pro svého klienta je třeba stále mít na paměti posuzování tohoto právního úkonu z pohledu jeho zákonnosti a souladu s dobrými mravy. Pokud by mělo k takovému konfliktu dojít, je povinností advokáta klienta na tato rizika upozornit.

4.2 Právní úkony v praxi soudů

Posuzování právních úkonů je v soudní praxi velmi časté. Soudy zkoumají spory o práva a povinnosti a s tím nutně souvisí posuzování platnosti a neplatnosti právních úkonů. Základně ho lze rozdělit podle toho, zda soudy právní úkony zkoumají *ex lege* (u absolutní neplatnosti), nebo na návrh účastníka (neplatnost relativní). Ustanovení § 80 občanského soudního řádu dělí civilní žaloby na žaloby o osobním stavu jednotlivce, žaloby na plnění z existujícího právního vztahu nebo z porušení povinnosti a na žaloby, které mají určit existenci či neexistenci určitého právního vztahu.

V případě první skupiny žalob o osobním stavu, tedy žalob podle § 80 písm. a) OSŘ, soud v podstatě nahrazuje právní úkon účastníků, ale nejedná se o právní úkon, ale o právní skutečnost. Rozhodnutí soudu nemůže nikdy nahradit svobodnou vůli účastníků. Žalobou na plnění (petitorní) podle § 80 písm. b) OSŘ se žalobce domáhá toho, aby mu bylo plněno tam, kde mu plněno již mělo být. V těchto případech je platnost právního úkonu řešena jako předběžná otázka. Poslední skupina civilních žalob podle § 80 písm. c) OSŘ jsou žaloby určovací. Rozhodnutím soudu má být stanoveno, zda daný právní vztah vůbec je nebo není. K tomu je třeba splnit zákonnou podmínku naléhavého právního zájmu. Tím se v tomto případě rozumí naléhavý právní zájem na tom, zda právní vztah vznikl na základě platného právního úkonu nebo jiné právní skutečnosti a zda je tedy platný nebo neplatný. „Naléhavý právní zájem na určení je dán

zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo ohroženo právo žalobce, nebo kde by se bez tohoto určení jeho právní postavení stalo nejistým.⁶²

Soudní praxe naléhavý právní zájem neuznává tam, kde je možné podat žalobu na plnění. Žaloba určovací je tak vnímána jako preventivní institut před tím, než bude právo nebo povinnost porušeno. Tam, kde již takovýto právní vztah porušen byl, je namíste uplatnit přímo nárok, který z takového vztahu vyplývá, tedy použít institut žaloby na plnění, protože v tomto případě již žalovat na existenci právního vztahu ztrácí svůj preventivní význam.

4.3 Příklad posouzení platnosti právního úkonu z advokátní praxe

V praxi byl řešen zajímavý případ platnosti právního úkonu, kdy Nejvyšší soud České republiky posuzoval, zda plnění dlužníka za jeho věřitele jeho věřiteli je platné nebo ne, když věřiteli dlužníka ještě nevznikla povinnost plnit. Skutkový děj byl v daném případě zhruba následující.

Dva přátelé se rozhodli společně podnikat. První z nich (A) zdědil v restituci hotel v centru Prahy a s druhým (B) se domluvil, že mu tento hotel bude provozovat. Podle mandátní smlouvy, kterou společně uzavřeli, se dohodli, že mandatář (provozovatel hotelu - B) bude pro mandanta (majitel hotelu - A) na jeho účet zařizovat komplexní obsazenost a provoz ubytovacích a stravovacích zařízení v hotelu a všechny obchodní smlouvy bude uzavírat jménem mandanta. Finanční prostředky, které mandatář při plnění mandátní smlouvy získá, měly být poukázány přímo na bankovní účet mandanta, pokud se jednalo o bezhotovostní platební styk, a prostředky získané mandatářem v hotovosti převádět vždy ke konci měsíce na účet mandanta.

Mandatář si však o dva roky později na plnění svých povinností přizval budoucího žalovaného (C), se kterým uzavřel smlouvu o spolupráci, jejímž předmětem bylo organizovat a zabezpečovat prodej ubytovacích kapacit hotelu. Mandatáři podle tohoto vztahu vznikala povinnost platit na základě mandátní smlouvy vždy na konci měsíce

⁶² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 1971, sp. zn.: 2 Cz 8/71.

potom, co získal finanční prostředky spojené s ubytovacími službami na základě zaplacené faktury od budoucího žalovaného (C).

Po určité době mandant namítl neplatnost mandátní smlouvy s mandatářem a rozhodl se zajišťovat si provoz hotelu sám. V tomto posledním období odprodal (B) vlastním jménem v rozporu s mandátní smlouvou (měl jednat jménem mandatáře (A), ubytovací kapacitu (C). V tomto případě je však nutno vycházet z toho, že pokud není z povahy právního úkonu patrné něco jiného, má se za to, že je projevována vůle toho, kdo ji projevuje.⁶³ Protože (C) věděl o konci mandátního vztahu mezi (A) a (B), uskutečnil poslední plnění přímo (C), bez toho, aniž by získal souhlas (B) s tímto postupem.

Následovala žaloba mandatáře (B) na zaplacení posledního plnění žalovaným (C). (A) zde vystupoval jako vedlejší účastník řízení. (C) namítal, že (B) se bezdůvodně obohatil tím, že žalovaný poskytl za žalobce plnění třetí osobě, ke kterému byl po právu žalobce vůči třetí osobě zavázán, a vznikla mu tak vůči žalobci pohledávka z bezdůvodného obohacení, kterou započel vůči pohledávce žalobce, kterou žalobce uplatňuje na základě smlouvy.

Soudy první i odvolací instance daly žalovanému za pravdu. Až Nejvyšší soud se v rozsudku, kterým zrušil předchozí rozsudky nižších soudů, vypořádal s námitkou neplatnosti takového plnění dlužníkem za svého věřitele třetí osobě, pokud ten ještě není povinen svému věřiteli plnit. Nejvyšší soud vycházel při své argumentaci z toho, že podle ustanovení § 454 OZ je bezdůvodně obohacen ten, „za nějž bylo plněno, co po právu měl plnit sám.“⁶⁴ Je tedy možné uznat za bezdůvodné obohacení jen takové plnění, které bylo učiněno po právu, tedy na základě již existující právní povinnosti plnit. Tato základní podmínka nebyla v tomto případě splněna, protože žalobci povinnost plnit třetí osobě ještě nevznikla. Podle mandátní smlouvy vznikala mandatáři povinnost platit mandantovi až v okamžiku, kdy bylo plněno mandatáři. Tedy pokud jemu plněno nebylo, nemohla vzniknout ani jeho povinnost plnit a tak plnění jeho

⁶³ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 32, odst. 1.

⁶⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 454.

dlužníka třetí osobě bylo neoprávněné a nelze je považovat za splnění dluhu, který měl vůči svému věřiteli. Chyběl tedy právní důvod pro toto plnění. Z výše uvedeného vyplývá, že nelze plnit za věřitele třetí osobě bez jeho souhlasu.

5 Interpretace právních úkonů a její význam v praxi

Pro porozumění právních úkonu je klíčový jejich výklad. A pro výklad je klíčové, aby byly v zájmu zachování právní jistoty stejné projevy vůle interpretovány stejně. „Výkladem práva rozumíme objasnění smyslu a obsahu právních norem, vyjádřených v normativních aktech, za účelem jejich pochopení a používání.“⁶⁵ Interpretace je svou podstatou konkretizací obecného pravidla na jeden případ.

V České republice není žádný orgán, který by mohl poskytovat tzv. legální výklad, tedy výklad, který by byl pro všechny obecně závazný. Na druhé straně stojí orgány, které poskytují závazný výklad, ale pouze v daném případě nebo v případech podobných. Nejvyššímu soudu náleží ze zákona právo podávat v zájmu sjednocování rozhodování stanoviska pro výklad zákonů a jiných právních předpisů. Vedle toho stojí závazné výklady v rámci hierarchie státní správy – tzv. služební výklad. Tím, kdo právní úkon, nejčastěji text vykládá, tak může být kdokoliv. Lišit se bude v síle argumentace, právní autority ale i právní závaznosti. Objektem interpretace může být jakýkoliv normativní text, nejčastěji se jedná o zákony nebo o smlouvy, ale stejná interpretační pravidla platí i pro ostatní texty, ze kterých mohou vyplývat práva a povinnosti. Díky výkladu je možné vyplňovat případné mezery v právu. Vyplňovat je však možné jen mezery v právu *de lege lata*. V případě *de lege ferenda* by se mělo již jednat o tvorbu práva.

Interpretačním postupům nepodléhají jen právní texty, ale jakékoliv pro právo významné jednání nebo skutečnost.

⁶⁵ BOGUSZAK, J., ČAPEK J., Teorie Práva, Praha : CODEX Bohemia, 1997, 127 s.

5.1 *Obecně k zásadám interpretace*

Předtím, než bude následovat přehled interpretačních postupů a pravidel, je třeba zmínit několik základních obecných zásad interpretace právně relevantních textů nebo jednání. Jedná se o zásady, které je třeba mít na paměti vždy, pokud dochází k právně relevantnímu vykládání, většinu z těchto zásad judikoval buďto Ústavní nebo Nejvyšší soud České republiky.

Na zajímavý rozdíl v interpretaci lze narazit vlastně hned při prvním dělení předmětu interpretace, a to, zda se jedná o zákon nebo jiný obecně závazný předpis, nebo o právní úkon. Největší rozdíl, kromě okruhu adresátů, samozřejmě, je v osobě, které tento právní text, vytvořila. Jedná-li se totiž o zákon, mluví se o vůli zákonodárce, což je právně teoreticky těžko uchopitelný subjekt, protože jeho vůle je kolektivní. Naprosto obrácená situace je při interpretaci právního jednání, kde naopak vůle jednotlivých subjektů hraje při výkladu klíčovou roli. Další odlišností je jistě i to, že pokud jde o obecně závazné předpisy, nejčastěji tedy zákony, lze vycházet z toho, že jsou tvořeny právníky a tudíž jejich vytváření prošlo jasně danou procedurou a budou obsahovat svou vnitřní strukturu, ze které je možno při interpretaci vycházet. Opačná situace je u většiny ostatních právních textů, které jsou v naprosté většině tvořeny laiky, kde bude chybět zřejmě ustálené názvosloví, systematika a struktura textu.

Základním smyslem interpretace právního textu nebo jednání, je lepší porozumění jeho skutečnému obsahu. Použitím výkladu není možné učiněné právní jednání doplňovat ani měnit, je třeba jen dojít ke skutečné vůli jednajícího subjektu, jak ostatně judikoval i Ústavní soud: „Při výkladu právního úkonu za použití interpretačních pravidel ve smyslu ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. nelze již učiněný právní úkon doplňovat, měnit či nahrazovat jiným, neboť základním účelem výkladu je zjištění skutečné vůle jednajícího, která nachází svůj výraz v obsahu právního úkonu.“⁶⁶ Jde o dodržení jednoho ze základních práv stanovených Ústavou v čl. 2: „Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“⁶⁷

⁶⁶ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 13. 9. 2007, sp. zn.: III. ÚS 1005/07.

⁶⁷ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů, čl. 2. odst. 4.

Přítom lze vycházet z obecné zkušenosti, že jednající svým projevem projevuje to, co projeviti chtěl. Smyslem výkladu je tedy správně porozumět tomu, co jednající skutečně projevili. Tomu většinou odpovídá to, jak jednající subjektivně své projevení vůle vnímá. Avšak také zde je třeba do určité míry chránit i adresáta právního jednání, pokud si v dobré víře, např. podle místních nebo obchodních zvyklostí, vykládá právní jednání jiným způsobem. Je tedy třeba klást důraz na to, jak je adresnému právnímu jednání rozuměno jeho adresátem. Pokud zde není jistota, je třeba zkoumat, jak by stejnému právnímu jednání porozuměl na místě adresáta jiný průměrně rozumný jedinec v obdobném postavení a s obdobnými zkušenostmi. Avšak i adresát by měl projeviti určitou míru snahy porozumět jednání, které je jemu adresováno. Tato míra bývá stanovena jako náležitá péče rozumného člověka. Pokud tedy adresát neporozuměl jednání, které bylo vůči němu směřováno, ačkoliv mu porozumět měl a mohl, nebude pak chráněn proti jednajícímu. Tato zásada slouží k právní jistotě obou stran právního vztahu, tedy toho, kdo jedná, i toho, kdo je adresátem. Vždy proti sobě tedy stojí subjektivně vnímaný projev jednajícího, který skrze něj projevuje svou vůli a na druhé straně adresát, u kterého je třeba chránit jeho dobrou vůli, že právnímu úkonu porozuměl tak, jak byl projeven.

Základní interpretační postupy stanovil zákonodárce v § 35 odst. 2 a 3 OZ. Při tom je možné vycházet ze základního pravidla, že jednající i adresát jednají řádně, logicky a podle práva a že jednají poctivě a za účelem dosažení zákonem dovoleného účelu.

Přestože základem a jádrem interpretace je právní text, je nutné při výkladu zkoumat i to, co právnímu jednání předcházelo, ale i to, co po něm následovalo, a i z těchto okolností zkoumat skutečnou vůli subjektů. „Přítom se (obvykle) obsah právního úkonu zjišťuje ze slovního vyjádření. V obecné rovině se může stát, že slovní znění není vždy jednoznačným vodítkem ke zjištění skutečného obsahu projevu vůle, a proto je třeba být zřetel i na ostatní okolnosti, za kterých byl projev vůle učiněn, což znamená potřebu vzít v úvahu i textový rámec – kontext celkového ujednání stran.“⁶⁸ „I

⁶⁸ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 13. 9. 2007, sp. zn.: III. ÚS 1005/07.

když občanský zákoník, na rozdíl od úpravy v § 266 obch. zák., nemá výslovné ustanovení, že při výkladu vůle je třeba vycházet též z následného chování stran, lze takovou zásadu obecného požadavku respektování vůle toho, kdo úkon činil, vyjádřeného v ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák., dovolit.⁶⁹

Je třeba zmínit ještě dvě základní interpretační zásady. První je, že pokud lze pomocí interpretace dospět ke dvěma odlišným závěrům, kdy jeden by znamenal neplatnost a druhý platnost právního úkonu, je třeba vždy upřednostnit ten, který by zakládá platnost. Je zde opět upřednostněna zásada právní jistoty, která v tomto případě napomáhá účelu právních úkonů – tedy určitým právním jednáním založit vznik, změnu nebo zánik určitých subjektivních práv, tedy upravit své právní vztahy a nikoliv opak. Tento princip vychází z obecné zásady v pochybnostech mírněji – tedy *in dubio mitius*. „Vznikne-li pochybnost o obsahu právního úkonu z hlediska jeho určitosti nebo srozumitelnosti, je třeba se pokusit pomocí výkladu právního úkonu o odstranění takové nejasnosti. Podle ustálené judikatury soudů výklad právního úkonu může směřovat jen k objasnění toho, co v něm bylo upraveno, a vůle jednajícího se při výkladu právního úkonu vyjádřeného slovy uplatní, jen není-li v rozporu s jazykovým projevem; tato pravidla se uplatní i při výkladu písemného právního úkonu, včetně takového, který lze platně učinit jen písemně. V případě, že nejasnost právního úkonu nelze odstranit ani pomocí výkladu projevu vůle, je právní úkon neplatný (§ 37 odst. 1 obč. zák.) Pomocí výkladu právního úkonu přitom není dovoleno měnit smysl a obsah jinak jasného právního úkonu.“⁷⁰ „Základním principem výkladu smluv je prioritou výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Je tak vyjádřen a podporován princip autonomie smluvních stran, povaha soukromého práva a s tím spojená společenská a hospodářská úloha smlouvy. Není ústavně konformní a je v rozporu s principy právního státu taková

⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyšší soud ČR ze dne 17. 12. 1997, sp. zn.: 1 Odon 95/97.

⁷⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 11. 2003, sp. zn.: 21 Cdo 1288/2003.

praxe, kde obecné soudy upřednostňují výklad vedoucí k neplatnosti smlouvy, před výkladem neplatnosti smlouvy nezakládajícím.⁷¹

Druhým základním principem, kterého je se třeba při interpretaci právních úkonů držet, je to, že v případě použití nejasných nebo nesrozumitelných pojmů při právním úkonu, jde jejich nejasnost k tíži toho, kdo jich užil. Není možné se tedy takových pojmů s úspěchem dovolat, pokud ten, kdo se jich dovolává, způsobil jejich nejasnost.

5.2 Základní interpretační principy

Teorie definovala základní interpretační pravidla, aby byl zaručen konstantní postup při interpretaci a tím i pokud možno v podobných případech stejný závěr interpretace. Rozlišují se metody interpretace standardní (jazyková, logická a systematická) a nestandardní (historická, teleologická a komparativní). Nejprve je třeba vždy postupovat základními interpretačními postupy a až v případě, že neposkytnou jednoznačný závěr, je možné postupovat podle metod nestandardních. Metody nestandardní vždy do určité míry hledají účel zákona – *ratio legis* – který v zákoně není výslovně uveden. Při jejich použití je však nutné vždy ověřit, zda výsledky těmito metodami získané nejsou v rozporu se závěry získanými standardními metodami nebo dokonce textem zákona. Ostatně tento postup judikoval i Nejvyšší soud: „Jazykové vyjádření právního úkonu zachycené ve smlouvě musí být nejprve vykládáno prostředky gramatickými (z hlediska možného významu jednotlivých použitých pojmů), logickými (z hlediska vzájemné návaznosti použitých pojmů) či systematickými (z hlediska řazení pojmů ve struktuře celého právního úkonu).“⁷²

5.2.1 Gramatický a sémantický výklad

„Metodami jazykového výkladu se dospívá k základním poznatkům o smyslu slovního textu.“⁷³ Jazykový výklad patří mezi základní interpretační metody a je třeba

⁷¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 4. 2005, sp. zn.: I. ÚS 625/03.

⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2008, sp. zn.: 25 Cdo 16650/98.

⁷³ BOGUSZAK, J., ČAPEK J., *Teorie Práva*, Praha : CODEX Bohemia, 1997, 133 s.

vždy nejdříve zkoumat gramatickou a sémantickou stránku daného slovy vyjádřeného právního úkonu. Gramatický výklad spočívá ve větné skladbě a jiných zákonitostech gramatiky. Sémantický výklad zkoumá význam jednotlivých slov, prof. Boguszak⁷⁴ uvádí následující zásady pro vytvoření správného úsudku o významu slov. (i.) Slova, výrazy a termíny mají obvykle stejný význam jako v obecném spisovném jazyce. To neplatí pouze v případě, že jsou pro jiný význam dány relevantní důvody. (ii.) Pokud existuje legální definice daného pojmu, je třeba se jí při interpretaci držet. (iii.) Podobný postup platí u doktrinální definice, která se pro výklad doporučuje, ale je možné se od ní ve velmi vážných a pečlivě odůvodněných případech odchýlit. (iv.) Jestliže je nějaký pojem definován v zákoně, není možné ho automaticky stejně interpretovat i v jiných oblastech. (v.) Termíny technické, biologické nebo jiné speciální odborné termíny, které mají ustálený odborný obsah, je nutné vykládat s touto definicí souladně. Ne však v případě, že pro stejný termín existuje odlišná zákonná definice.

Při užití slov přitom není vždy nutné přesně použít legální termín, respektive tuto zásadu je nutné chápat hlavně obráceně, tedy že pokud není v určité situaci použit zákonný termín, neznamená to neplatnost takového právního úkonu. Stačí, pokud je takové termín obecně používán a jeho význam je všeobecně známý. Je zde opět kladen důraz na ochranu skutečně projevené vůle proti dodržování striktního formalismu zákona na místech, kde to postrádá význam. „Není důležité, byla-li vůle vyjádřena pomocí pojmu, který občanský zákoník nezná; podstatné je, že jeho význam je běžně dostupný a s pojmy občanským zákoníkem užívanými identifikovatelný. Lexikální význam storna je zřejmý potud, že představuje ekvivalent výrazu zrušení, přičemž zrušení smlouvy je již pojmem legálním a stejně jako odstoupení od smlouvy je pojmem (i jednostranným), který směřuje k jednoznačně určeným důsledkům (§457 obč. zák.). Proto jsou-li tyto důsledky shodné, je z hlediska určitosti a srozumitelnosti pojmu storna nevýznamné, jestliže zahrnuje odstoupení od smlouvy i její zrušení.“⁷⁵

⁷⁴ BOGUSZAK, J., ČAPEK J., Teorie Práva, Praha : CODEX Bohemia, 1997, 134 s.

⁷⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 1998, sp. zn.: 3 Cdon 1398/96

Pokud gramatický výklad není schopen podat jednoznačný výklad právního úkonu, je třeba přistoupit k dalším interpretačním postupům. Není možné používat další interpretační postupy jen z toho důvodu, že gramatický výklad není v daném případě interpretátorovi „po chuti“. Platí zde stará zásada: Lex dura, sed lex, tedy zákon tvrdý, ale zákon. Pokud je znění zákona zcela jasné, je třeba se ho držet, i když není zrovna pro daný případ příznivé.

5.2.2 Logický výklad

Logický výklad už vychází ze srozumitelnosti daného právního úkonu, ale je třeba ho ještě podrobit pravidlům logiky, protože jazykový výklad nevedl k jednoznačnému závěru. Je ho nutné zkoumat pravidly klasické formální logiky, zda nedochází k vnitřnímu rozporu. Logický výklad vychází nejčastěji z následujících argumentů:

i. argumentum a contrario

Důkaz opaku spočívá v tom, že pokud je platné A, nemůže být platné non A.

ii. argumentum per eliminationem

Tento důkaz vyloučením se užije všude tam, kde zákon nebo jiná norma přináší taxativní výčet určitých skutečností.

iii. argumentum per analogiam (a simili)

Výklad podle podobnosti jednotlivých ustanovení nebo případů lze použít pouze, pokud to zákon povoluje. Není ho možné např. vůbec použít při stanovení pravomocí státních orgánů. Analogický postup má hlavně za úkol vyplňovat mezery v právu. Teorie rozlišuje dvě podoby analogie:

a. per analogiam legis

Analogii zákona je možné použít vždy všude tam, kde zákonodárce nebo smluvní strany použijí výraz „podobně, obdobně“. Při užití analogie zákona je třeba pro dané ustanovení hledat v jiném obdobném předpisu nebo ustanovení podobnou úpravu.

b. per analogiam iuris

Analogie práva se užije jen zcela výjimečně, a sice v případech, kde chybí právní úprava v daném odvětví práva zcela. Daný případ se pak posoudí podle obecných zásad a principů tohoto odvětví.

iv. argumentum a fortiori

Důkaz síly nebo významu se používá poměrně často a je velmi jednoduše zdůvodnitelný, protože vychází z logického významu daného ustanovení.

a. a minori ad maius

Od menšího k většímu – např. pokud je v dopravním prostředku zakázáno kouřit, tím spíše je zakázáno i rozdělovat oheň.

b. a maiori ad minus

Od většího k menšímu – pokud platí nějaké omezení pro pronajímatele, platí i pro jeho nájemníka.

v. argumentum ad absurdum

Při užití této argumentace se daná situace dovádí do absurdních závěrů. Tuto metodu je třeba užívat pouze podpůrně.

vi. argumentum a silentio legis

Mlčení zákona použijeme tam, kde zákon něco neupravuje – mlčí. V tomto případě platí zásada zákonné licence. Tímto způsobem však nelze dovodit působnost a pravomoc orgánů státní správy.

5.2.3 Systematický výklad

Systematický výklad patří také mezi základní interpretační metody. Spočívá v porovnávání daného ustanovení k celku a systému daného odvětví. U zákonů jde především o soulad ustanovení zvláštních s ustanoveními v obecné části, u smluv o soulad jejich ustanovení se zákony. Často se jedná také o posuzování na základě právní síly předpisu, kde platí pravidlo, že platí speciální úprava má přednost před úpravou obecnou. Při použití systematického výkladu se význam daného ustanovení ani po výkladu nemění (výklad adekvátní), nebo smysl ustanovení rozšíří (extenzivní výklad) anebo se zúží proti doslovnému výkladu (restriktivní výklad).

5.2.4 Historický výklad

Historický výklad patří mezi nadstandardní výkladová pravidla, která nastupují vždy až tehdy, pokud využití standardních metod nevede k jednoznačné interpretaci. Při historickém výkladu je nutné vycházet ze souvislostí, které předcházely vzniku vykládaného ustanovení. U zákonů je možné vzít na pomoc preambuli nebo často důvodovou zprávu i jiné důvody, které doprovázely jeho vznik. Je možné přihlédnout i k tomu, jaká byla předchozí úprava a zda došlo u daného institutu k nějaké změně nebo ne.

5.2.5 Komparativní výklad

Srovnávací výklad zkoumá podobné právní úpravy v jiných státech se stejnou právní kulturou. Nebo také zahraniční právní úpravy, které např. stály jako vzor interpretované normy. V českém právním řádu půjde nejčastěji o evropské předpisy, které u některých norem určují přímo jejich rámeček.

5.2.6 Teleologický výklad

Jde o interpretační metodu, která sleduje účel nebo cíl právní normy nebo právního úkonu a hledá souvislosti se společenskými podmínkami. Může se stát, že se daný právní text nezmění, ale postupem času se může podle společenských potřeb změnit účel, kterému má sloužit.

5.3 Úloha advokáta a soudu při interpretaci právních úkonů

Úloha advokáta a soudce se při interpretaci právních úkonů může značně lišit. Posláním advokáta je vždy sledovat zájem klienta. To, zda je jeho nárok oprávněný, si musí každý advokát vyřídit sám se sebou. Na druhé straně soud sleduje také jeden zájem, ale ten nesmí v užším slova smyslu sloužit jen subjektivně. Naopak posláním soudce je hledání obecné spravedlnosti. Soud je tím, kdo bude v konkrétním případě

posuzovat argumentaci obou stran řízení, a přikloní se buďto k jedné nebo k druhé, anebo zvolí jinou, třetí, ale vždy spravedlivou cestu výkladu.

Advokát při obhajování zájmů svého klienta by měl zejména vyhledávat mezery v zákonu nebo ve smlouvě, která posuzovaný právní úkon upravuje. Pomocí interpretace pak takovou mezeru zaplnit ve prospěch klienta. V těchto případech budou nejčastěji použita asi nadstandardní výkladová pravidla. Podobně tomu bude u nejednoznačných ustanovení, která je nutné využít a interpretovat vždy v zájmu klienta.

Úloha soudu se proto může zdát mnohem těžší, protože předkládané výklady musí posoudit a sám provést interpretaci tak, aby obstála i při případném předložení další soudní instanci nebo v případech podobných. Kromě toho musí také sledovat již zmíněnou obecnou spravedlnost. To znamená sledovat vždy skutečnou vůli účastníků právního vztahu a konfrontovat ji se zákonnou nebo smluvní úpravou. Vždy musí vyvažovat právní formalismus s posuzováním přirozenoprávním. V některých případech platí forma bezvýjimečně a nelze ustanovení zákona ničím změkčit, např. směnečná přísnost. Zde je pak přirozenoprávní přístup nemožný. Naopak v jiných případech, kde není ustanovení právního předpisu zcela jednoznačné, bude úkolem soudu „právo dotvářet“. Soud nemůže odmítnout rozhodnout žádný spor, jinak by se jednalo o denegatio iustitiae a porušení základního práva garantovaného Listinou „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“⁷⁶ Tudíž si musí poradit i v případech, kdy právní text neposkytuje jasnou odpověď na posouzení daného právně relevantního chování a zde je možné právě mluvit o „dotváření práva“, kdy pomocí interpretace a obecných právních principů musí nalézt obecně spravedlivé rozsouzení.

Trochu jiný případ může nastat tam, kde jen čistý formalismus a lpění na zákonu by bylo v rozporu s obecnou spravedlností. V těchto situacích má soud možnost zvážit všechny okolnosti případu a přiklonit se spíše k přirozenoprávnímu řešení právního sporu. Na druhou stranu je třeba ale respektovat právní zásadu: Lex dura, sed lex. Tedy

⁷⁶ Zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů, čl. 36, odst. 1.

zákon tvrdý, ale zákon. Pokud není o znění zákona nebo smlouvy žádné pochyby a je jeho smysl zcela jasný, není možné se od něho ani pomocí interpretace odchýlit.

V celém procesu rozhodování soudu je největší nárok a důraz kladen na lidskou úvahu soudce nebo soudců. Jedná se o zcela nenahraditelný prvek v rozhodování soudu. Ani sebelepší počítač obsahující všechny možné kombinace jednotlivých vstupů pro podobné případy nedokáže nikdy nahradit lidskou úvahu, která dokáže vzít v potaz veškeré nuance jednotlivého posuzovaného případu. Tedy alespoň zatím...

6 Závěr

6.1 *De lege lata*

Současná právní úprava právních úkonů je obsažena v zákonu č. 40/1964 Sb. občanský zákoník v §§ 34 až 51. Úprava vychází z původního znění tohoto zákona, které bylo poplatné době svého vzniku (původní znění § 35 odst. 2: Projev vůle je třeba vykládat tak, jak to se zřetelem k okolnostem, za kterých byl učiněn, odpovídá pravidlům socialistického soužití.). Nejvýznamnější novelou platného občanského zákoníku byl zákon č. 509/1991 Sb., který odstranil největší nedostatky a starou právní úpravu učinil použitelnou v nových sociálních a ekonomických poměrech. Především měl získat čas pro rekodifikaci občanského práva jako celku. První rekodifikační práce byly zahájeny ještě za Československa prof. Knappem a prof. Plankem, avšak jejich práce skončily rozdělením republiky v roce 1993. Profesorem Zoulíkem byla pak v polovině 90. let připravena osnova nového občanského zákoníku. Poslední práce na rekodifikaci občanského práva byly zahájeny v roce 2001 profesorem Eliášem, který je také autorem posledního návrhu nového občanského zákoníku. Ten je v současné době v meziresortním připomínkovém řízení.

6.2 *De lege ferenda*

Návrh nového občanského zákoníku (dále jen Návrh) vychází ze zásady autonomie vůle jednotlivých subjektů, kterou v tomto případě staví nad jejich rovnost, protože lidé jsou si ve společnosti už a priori nerovni: „Stát není tvůrcem svobody

člověka, ale jejím ochráncem.“⁷⁷ Právní úkony jsou upraveny v Hlavě V, Díle 1 v §§ 497 až 551 Návrhu. Právní úkony jsou v Návrhu označeny v návaznosti na proklamovaný terminologický návrat Návrhu k původním právním termínům jako právní jednání. Návrh se na rozdíl od platné právní úpravy nesnaží o definici právního jednání, jen stanoví, jaké jsou právní následky právního jednání a jakým způsobem lze právně jednat. Návrh dále počítá s rozlišením na právní jednání neplatná (negotium nullum) a právní jednání neexistující (non negotium). Na rozdíl od současné právní úpravy nespojuje Návrh s nedostatkem vážnosti, vůle, určitosti a srozumitelnosti absolutní neplatnost právního jednání, ale dovozuje neexistenci právního jednání jako celku. Rozlišují se tedy právní jednání zdánlivá a neplatná. Tato konstrukce také lépe koresponduje s názorem doktríny. Stejně jako je tomu v současném občanském zákoníku, jsou i v Návrhu interpretační pravidla pro právní jednání. Zcela v souladu se současnou judikaturou Ústavního soudu zakládá Návrh povinnost vykládat právní jednání tak, aby primárně bylo dosaženo jeho platnosti, nikoliv opaku.

Návrh zachovává dvojí neplatnost právního jednání - neplatnost absolutní a neplatnost relativní. Převažující by měla být neplatnost relativní, protože z pohledu tvůrců Návrhu, tento koncept lépe odpovídá autonomii vůle subjektů. Oproti stávající právní úpravě opouští Návrh taxativní výčet případů, kdy se jedná o relativní neplatnost; místo toho v obecné rovině definuje podmínky relativní neplatnosti. Nově se nedostatek formy právního jednání nepovažuje za důvod absolutní neplatnosti právního jednání automaticky, ale pouze pokud strany nezhojí formálně nedostatek. Pokud se jedná o dodržení formy, kterou vyžaduje dohoda účastníků, lze neplatnost namítnout pouze tehdy, pokud si strany neposkytly vzájemné plnění. Nově je také u absolutní neplatnosti právního jednání pro rozpor se zákonem stanovena podmínka, že kromě rozporu se zákonem zde musí být splněna ještě jedna ze dvou podmínek – buď musí být takové jednání někomu na újmu, nebo zjevně narušovat veřejný pořádek (§ 532 Návrhu). V ustanovení § 540 Návrhu je pak podle nové jazykové koncepce Návrhu „určeno“ (co

⁷⁷ Důvodová zpráva k Návrhu občanského zákoníku: dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>.

je dáno zákonem, je určeno; co je dáno smlouvou, je stanoveno), že soud se neplatností z důvodu rozporu se zákonem zabývá z úřední povinnosti, ale už pouze v případě, že jde kromě rozporu se zákonem i o zjevné narušení veřejného pořádku. Lze zde vysledovat nepřesnost návrhu, protože z povahy § 532 Návrhu vyplývá, že se jedná o ustanovení absolutní neplatnosti, ustanovení § 540 Návrhu tento předpoklad neguje. Kromě toho také Návrh připouští to, co judikatura do této doby nepřipouštěla. Vůle účastníků právního jednání může být nahrazena rozhodnutím soudu: „Je-li důvod neplatnosti jen v nezákonném určení množstevního, časového, územního nebo jiného rozsahu, soud rozsah změní tak, aby odpovídal spravedlivému uspořádání práv a povinností stran; návrhy stran přitom vázán není, ale uváží, zda by strana k právnímu jednání vůbec přistoupila, rozpoznala by neplatnost včas.“⁷⁸

K podstatné změně také dochází v otázce použití nátlaku při právním jednání, protože podle úpravy obsažené v § 539 Návrhu, může být jednající hrozbou fyzického nebo psychického násilí přinucen i k něčemu, co je činěno ve prospěch jeho samotného nebo jeho osob blízkých. Proto v případě použití nátlaku není důsledkem neplatnost absolutní, která také sloužila jako ochranný institut, ale neplatnost relativní. Je tedy na každém jednajícím, aby se v případě, že na něj byl vyvinut nátlak, aktivně sám bránil. Návrh se vrací k zásadě *etsi coactus tamen voluit*, tedy třeba donucen, přece jen to chtěl.

6.3 Zhodnocení právní úpravy *de lege lata* a *de lege ferenda*

Současná právní úprava sice trpí některými nedostatky, které vyplývají z doby jejího vzniku, avšak jejich většina byla nahrazena zejména velkou novelou občanského zákoníku v roce 1991. Ostatní mezery nebo výkladové problémy odstranila bohatá judikatura. Jedná se o právní úpravu dostatečně obecnou, která je díky úrovni své abstrakce schopna subsumovat většinu konkrétních situací. Stávající právní úpravě lze

⁷⁸ Návrh občanského zákoníku, § 529 dostupný z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>.

vytknout to, že nerozlišuje neplatné (*negotium nullum*) a neexistující (*non negotium*) právní jednání. V zásadě se dá konstatovat, že současná právní úprava splňuje požadavky na oblast právních úkonů.

Návrh nového občanského zákoníku počítá s poměrně velkou změnou úpravy právních úkonů. Navrhovaná úprava se vcelku správně vrací k dřívější formulaci právních úkonů – právnímu jednání, což více odpovídá české právní tradici. Nově je v Návrhu upravena soukromá a veřejná listina, jejichž definici dosud dovozuje jen doktrína. Obecně je možné zejména konstatovat, že Návrh nedosáhl takové míry obecnosti některých ustanovení, jako tomu je v současné právní úpravě a je tedy možné očekávat určité interpretační problémy, protože nedostatek abstraktnosti může způsobit to, že určitý skutkový děj pod takové ustanovení nebude možné podřadit. Ale zřejmě až praxe a judikatura dají na odpověď.

7 Abstrakt – Právní úkony

Klíčová slova: právní úkony, projev vůle, interpretace

Právní úkony se obecně řadí mezi právní skutečnosti, které působí vznik, změnu a zánik právních vztahů, v případě právních úkonů se jedná o vztahy občanskoprávní. Právní úprava právních úkonů je obsažena v platném občanském zákoníku, který také stanoví, jaké podmínky musí být splněny, aby se jednalo o právní úkon platný a naopak, kdy se jedná o neplatný právní úkon, ať absolutně nebo relativně. K platnosti je třeba, aby se jednalo o projev vůle, který směřuje právě ke vzniku, změně nebo zániku právního vztahu a zákon s takovým projevem vůle tyto následky spojuje. Tímto zákonem je občanský zákoník. V současném návrhu nového občanského zákoníku však např. definice právního jednání chybí, jsou zde stanoveny pouze následky právního jednání. Lze rozvést, že platnost právního úkonu je podmíněna projevem vůle jednajících, který musí být k nabývání práv a povinností způsobilý. K platnosti právního úkonu je třeba, aby projev vůle byl svobodný, vážný, dostatečně určitý a srozumitelný a nebyl učiněn v tísní nebo za nápadně nevýhodných podmínek, stejně tak musí být prost omylu. Současná právní úprava vychází z neformálnosti právních úkonů, avšak pokud zákon nebo dohoda stran stanoví, že musí být splněna určitá forma, je její splnění podmínkou platnosti takového úkonu.

Právní úkony jsou velmi důležitým prvkem každodenního života každého člověka, proto jejich posuzování, utváření a vykládání je frekventovanou činností právní praxe, tedy nejčastěji soudů a advokátů. Povinnosti a možnosti těchto právních profesí jsou však odlišné. Soud nemůže nahrazovat vůli jednotlivých jednajících ani ji utvářet, na druhé straně může poskytnout autoritativní posouzení takového právního jednání. Naopak advokáti se podílejí na formování a tvorbě právních úkonů, avšak jejich výklad není závazný. Právě interpretace právních úkonů je velmi důležitou právní disciplínou, jejíž základní mantinely jsou stanoveny v § 35 občanského zákoníku.

Abstract – Legal actions

Key words: Legal actions, manifestation of the will, interpretation

Legal actions are generally classified as legal facts, which have effect on the creation, modification and termination of legal actions. Legal actions occur in the sphere of civil law. Legislation of legal actions is included in the current Civil Code, which also provides what conditions must be satisfied to make a legal act valid and vice versa, which is an invalid legal act, either absolutely or relatively. To be valid, a legal act must be a manifestation of the will, which is directed specifically to the creation, modification or termination of a legal relationship and the law must connect such a manifestation of the will with legal consequences. This legal specification is in the Civil Code. In the current draft of the new Civil Code, however, such a definition of legal actions is missing, and are specified only the consequences of legal actions. You can expand, that the validity of any legal action depends on the expression of the will of the acting person, which must be capable of acquiring rights and duties. The validity of the legal action is necessary for the expression of the will of the person to be free, serious, specific and comprehensive enough. It must not be done in distress or under apparently disadvantageous conditions, as well as be free of error. Current legislation is based on the informality of legal actions, but if the law or the parties' agreement provides that the act must be fulfilled in a specific form, is the fulfillment of such a condition essential to this action.

Legal actions are very important elements of everyday life for everyone, so their assessment, formulation and interpretation are a frequent elements of the legal practice, most often of courts and lawyers. Responsibilities and resources of these legal professionals are different. The court cannot substitute or form the will of individual actions, on the other hand, it can provide an authoritative assessment of such legal actions. On the other hand, lawyers are involved in the formation and creation of legal actions, but the interpretation of these actions is not binding. The interpretation of legal actions is a very important legal discipline, that is basically defined in § 35 of the present Civil Code.

8 Seznam zkratk

OZ – občanský zákoník

OSŘ – občanský soudní řád

Obč. zák. – občanský zákoník

Návrh - Návrh občanského zákoníku, dostupný z WWW:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>

9 Seznam použitých zdrojů:

9.1 Monografie:

- MATLOCHOVÁ V., HOUŽVIČKOVÁ D., VONDRÁŠKOVÁ M., Filozofický slovník, 1. vyd., Praha, Svoboda, 1976,
- GERLOCH A., Teorie práva, 2. vyd., Praha : vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2001,
- ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., a kol. Občanské právo hmotné 1. díl, 5. vyd., Praha : Wolters Kluwer, 2009,
- HENDRYCH D., a kol. Právní slovník, 3. vyd., Praha : C. H. Beck, 2009,
- ŠVESTKA J., DVOŘÁK J., a kol. Občanské právo hmotné 1. díl, 5. vyd., Praha : Wolters Kluwer, 2009,
- BOGUSZAK J., ČAPEK J., GERLOCH A., Teorie Práva, Praha : ASPI Publishing, 2003,
- KINCL J., URFUS V., SKŘEJPEK M., Římské právo, 2. vyd., Praha : C. H. Beck 1995,
- TILSCH E., Občanské právo část všeobecná, 3. vyd. Praha : Knihovna Typus Praha-Smíchov 1925,
- JEHLIČKA O., ŠVESTKA J., ŠKÁRROVÁ M. a kol. Občanský zákoník Komentář, 8. vyd., Praha : C. H. Beck, 2003,
- FIALA J., KINDL M., HURDÍK J. a spol., Komentář k zákonu občanský zákoník, Wolters Kluwer, Praha 2009 Komentář ASPI,
- SCHELLEOVÁ I., SCHELLE K., Civilní kodexy 1811 – 1950 – 1964. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1993,
- FIALA J., ŠVESTKA J., Nad některými otázkami právních úkonů v občanském právu, Právník, 1983, š. 4, 329 s.,
- SALAČ J., K problematice rozporu právního úkonu se zákonem ve světle § 39 občanského zákoníku, Právní rádce 1997, č. 10, 510 s.
- KNAPP V., Das ABGB in Böhmen, Festschrift zur F. Schwind, Wien, 1993

9.2 Zákony:

- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů,
- Zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům (zákon o vlastnictví bytů), ve znění pozdějších předpisů.

9.3 Judikatura:

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 12. 2003, sp. zn.: 28 Cdo 1316/2001
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 8. 1998, sp. zn.: 2 Cdon 736/1997.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. 4. 2003, sp. zn.: II. ÚS 119/2001.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 6. 2000, sp. zn.: 21 Cdo 1880/1999.
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn.: II. ÚS 249/1997.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 5. 1985, sp. zn.: Cpj 13/85.
- Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 3. 1994, sp. zn.: 3 Cdo 6/92.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 12. 2010, sp. zn.: 33 Cdo 3783/2008.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 4. 2009, sp. zn.: 28 Cdo 1367/2007.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 10. 1999, sp. zn.: 2 Cdon 824/97.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 1. 2001, sp. zn.: 25 Cdo 176/99.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 4. 1996, sp. zn.: 3 Cdon 1031/96.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2001, sp. zn.: 25 Cdo 3046/2000.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 3. 1954, sp. zn.: Cz 514/53.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 1971, sp. zn.: 2 Cz 8/71.
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 13. 9. 2007, sp. zn.: III. ÚS 1005/07.
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 13. 9. 2007, sp. zn.: III. ÚS 1005/07.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 12. 1997, sp. zn.: 1 Odon 95/97.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 11. 2003, sp. zn.: 21 Cdo 1288/2003.

- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 4. 2005, sp. zn.: I. ÚS 625/03.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2008, sp. zn.: 25 Cdo 16650/98.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 3. 1998, sp. zn.: 3 Cdon 1398/96

9.4 Internetové zdroje:

- <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>